MARS ET HISTORIA

12e jaargang nummer 3 - mei/juni 1978.

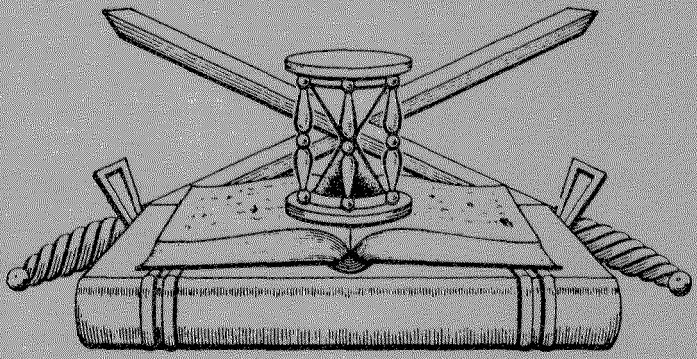

ORGAAN

VAN DE
NEDERLANDSE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE
MILITAIRE HISTORIE

OPGERICHT 20 AUGUSTUS 1966

Beschermheer : Z.K.H. de Prins der Nederlanden

SAMENSTELLING VAN HET ALGEMEEN BESTUUR:

Voorzitter	:	F.L. Diekerhoff
Ondervoorzitter	:	C.A. Heshusius
1e Secretaris	:	H. Muller
Penningmeester	:	C.J. Kneppelhout
Archivaris	:	E.W. van Popta
Leden	:	jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael
		J. van den Berg
		B.C. Cats
		J.P.C.M. van Hoof
		J.C. Hopperus Buma
		F.J. van Lier
		F.J.A. Lutz
		drs. G.J. van Ojen jr.
		H. Ringoir
Adviseur	:	mr. Ch.L.M. Schaepman

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:

Voorzitter	:	Oranje Nassaustraat 1, Geldermalsen, Tel. 03455-1773
Ondervoorzitter	:	Wassenaarseweg 161, 's-Gravenhage, Tel. 070-248495
1e Secretaris	:	Willem III laan 14, Breda, Tel. 076-653239
Penningmeester	:	Edo Bergsmastraat 9, Doetinchem, Tel. 08340-23982

Contributie bedraagt per jaar min. ƒ 30,00, te storten op rek. no. 53.30.33.403 van de Algemene Bank Nederland N.V. te Doetinchem, ten name van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie te Doetinchem.

SAMENSTELLING REDACTIE-WERKCOMMISSIE:

Redactieadres	:	E.W. van Popta, Heliotrooplaan 356 L, 's-Gravenhage (Kijkduin), tel. 070-685168
		J. van den Berg
		J.P.C.M. van Hoof

SAMENSTELLING REDACTIE-ADVIESCOMMISSIE:

F.L. Diekerhoff
drs. G.J. van Ojen jr.
H. Ringoir

AFDELINGSCORRESPONDENTEN: Zie binnenomslag van de achterzijde.

MARS ET HISTORIA

12e jaargang
nummer 3
mei/juni 1978.

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire- en semi- militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

Bestuursmededelingen

- 4e opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977 -

Militariade — door F.J. van Lier.

Militaire muziek — door mr. R.A. Schimmel.

1828-1978:
150 jaar Koninklijke Militaire Academie — door H.J. Wolf.

Vaandelopschriften Nederlands-Indië
1945 - 1949 — door C.A. Heshusius.

Hollandse historische vaandels in
Engelse boeken — door Kl. Sierksma.

Enige opmerkingen bij het artikel 'Het Kamp van Zeist en de Pyramide van Austerlitz'.

Een reactie op een eerder geplaatst artikel

De voorbereidingen tot oprichting van de luchtvaartafdeling (VI en slot) — door J. van den Berg.

Uit het dagboek van luitenant Donck (IX) — door C.A. Heshusius.

Literatuurlijst nr. 13

-.-.-

BESTUURSMEDEDELINGEN

4e opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1977

Nieuwe leden:

418	L. L. von Münching Afd. correspondent 15	Middelweg 85 2241 AP Wassenaar	9, 15 (na invoering van stoom), 11, 14 maritiem)
419	M. K. Zaagman Afd. correspondent 9	Ds. van den Boschlaan 225 2286 PH Rijswijk (ZH)	1, 9, 15, 16
420	R. W. Hoksbergen	Korenbloemlaan 9 Hoevelaken	1, 2, 6
421	L. Francke	Croesestraat 49 3522 AB Utrecht	1, 3, 4, 5, 13, 21 (alles in boek, periodiek of afbeelding, 1870-1940)

Adreswijzigingen en correcties:

105	J. McDonnell	Burg. le Fèvre de Montignylaan 66 3055 NE Rotterdam (Hillegersberg)	
179	Military Heraldry Society Librarian Mr. T. Wise	20 St. Mary's Road Doncaster Yorkshire Great-Britain	
288	J. G. A. Valette	Stickteichstrasse 113 4555 Rieste B. R. Duitsland	
408	Collectie Militaire Traditie	Hoofdstraat 94 3972 LC Driebergen	Ned. alg.
409	G. E. van der Werff	Titiaanstraat 9 1077 RC Amsterdam	1, 5, 6 (m. n. blanke wapens), 7, 9, 11 (m. n. commando- en para acties), 14, 21 (m. n. boeken en prenten)
417	O. van der Wind	Gansstraat 18 2352 EC Leiderdorp	1 (1918-'39), 11, 18, 21

MILITARIADE

door F. J. van Lier.

1. Aan de 'Legerkoerant' van 18 januari 1978 ontlenen wij het bericht dat in de loop van dit jaar t. g. v. het 150-jarig bestaan van de KMA zullen verschijnen: een gedenkboek, een gedenkpenning, een gelegenheidsmunt, een jubileumtegel en een postzegel.
   Interessant voor onze leden zal zeker ook de tentoonstelling '150 jaar KMA' zijn, die op 6 oktober a. s. wordt geopend in het Justinus van Nassau museum aan het Kasteelplein te Breda (zie ook bericht nr. 10).

2. Het Duitse militair-historische tijdschrift 'Pallas' heeft zich verenigd met het zuiver op de Tweede Wereldoorlog gespecialiseerde tijdschrift 'Soldat und Waffe der II. Weltkrieg'. Of dat samengaan een vooruitgang zal betekenen moet de tijd ons nog leren.
   Zeker is dat de verzorging van het geheel beter is geworden (vele afbeeldingen in kleuren) en dat het nieuwe blad aanzienlijk omvangrijker is geworden. Elk nummer bevat nu een meer uitgewerkt thema. Zo bevat nummer 13 als thema het Duitse Afrika-korps. Daarnaast artikelen over de oefening 'Big Lift', over moderne jachtvliegtuigen en hun vliegers en over de inzet van commando-eenheden.

3. Al is het dan wat laat, toch wil ik ook in deze kolommen aandacht besteden aan het boek 'Het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger 1830-1950', een terugblik, door H. L. Zwitzer en C. A. Heshusius.
   Dit boek is samengesteld uit de fotocollectie van de Sectie Krijgsgeschiedenis KL en bevat dan ook ruim 200 foto's, die voorzien zijn van toelichtende tekst.
   De eerste druk was, zoals mij bleek bij bestelling, reeds uitverkocht, doch volgens mijn boekhandel verschijnt dit voorjaar een tweede druk. Het boek kost nu ƒ 32,50 en is bij iedere boekhandel te bestellen. Een ieder die belangstelling heeft voor de eigen krijgshistorie, wordt het boek warm aanbevolen!

4. Aan de mededelingen van de Stichting 'Menno van Coehoorn' ontlenen wij het bericht dat ons onlangs afgetreden bestuurslid, de heer W. F. K. Engelbrecht, bij zijn zeventigste verjaardag in oktober 1977 op grond van zijn verdiensten ten opzichte van eerdergenoemde stichting en andere functies benoemd is tot officier in de Orde van Oranje Nassau.
   Bovendien werd hem de Coehoorn mortier toegekend.
   Ook vanaf deze plaats nog hartelijk gelukgewenst!

5. Met enorm veel genoegen heb ik het boek 'Verschanste Schoonheid', geschreven door Noortje de Roy van Zuydewijn, gelezen. Het werk is niet alleen verrassend door zijn prettige en ook voor de leek heel goed te volgen verhaaltrant, doch evenzeer door de fraaie foto's en andere illustraties.
   Ook al heeft U zich nooit verdiept in het ontstaan en de verdere geschiedenis van onze verdedigingswerken, dan toch zult U dit boek lezen als ware het een historische roman. Het boek zal zeker zijn nut ook bewijzen, indien u uw vakanties in Nederland doorbrengt. Menig nu nog onbekend plekje zal U geopenbaard worden!
   'Verschanste Schoonheid' verscheen bij uitgeverij P. N. van Kampen en Zoon b. v. en kost bij de boekhandel ƒ 39,50.

6. Van onze secretaris ontvingen wij de volgende tip:
Bij de S1 van de 11e Afdeling Rijdende Artillerie, Deelenseweg 20, Schaarsbergen, postadres: Postbus 9210, 6800 HM Arnhem, kan schriftelijk worden besteld, een kleurenreproductie van een schilderij van O. Eerelman, voorstellende een batterij Rijdende Artillerie terugkerend van een oefening, ± 1900. Afmetingen: 40 x 60 cm.
Kosten inclusief verpakking en porti ƒ 7,30.

7. Wederom is er een voor onze leden interessante Landmachtorder uitgekomen en wel nr. 78003 (code 91.1/33), welke een ministeriële beschikking van 26 januari 1978 bevat. De titel luidt: 'Aanvullingen van opschriften op vaandels en standaarden van regimenten van de Koninklijke Landmacht voor krijgsverrichtingen in het voormalige Nederlands-Indië gedurende de jaren 1945-1949'.
Meer gedetailleerde gegevens over deze lang verwachte legerorder vindt u in een bijdrage van C.A. Heshusius, elders in dit nummer.

8. Voor de verzamelaars van militaire motieven op postzegels verschenen:
- Man : 60e verjaardag RAF, 4 waarden;
- Roemenië : Dag van de postzegel; postruiter overhandigt brief aan legerofficier, 1 waarde;
- Spanje : Militaire uniformen, 5 waarden (o.a. cavalerie, artillerie, genie en infanterie);
- Argentinië : Dag van de luchtmacht, 1 waarde en 50e verjaardag militair luchtvaartbedrijf, 1 waarde;
- Brazilië : Nationale integratie strijdkrachten, 3 waarden;
- Peru : 58e verjaardag Republikeinse Garde, 1 waarde;
- Jamaica : 50e verjaardag militair muziekkorps van Jamaica, 4 waarden plus 1 blokje;
- Zuid Korea : Dag van de strijdkrachten (1-10-'77), 1 waarde.

9. Wij ontvingen tot onze grote vreugde het twaalfde deel van 'Armamentaria', het jaarboek voor de vrienden van het Legermuseum.
Zoals gewoonlijk weer voortreffelijk van kwaliteit en een lust voor het oog door zijn fraaie illustraties.
Op twee na zijn alle schrijvers leden van onze vereniging en dat doet dan weer deugd!
Dat het driehonderdjarige bestaan van het Korps Artillerie zijn stempel drukt op deze uitgave van Armentaria is begrijpelijk. De artikelen van Van Hoof (Artillerie door de eeuwen heen) en De Wilde (Drie eeuwen Artillerie-uniformen) mogen er dan ook zijn, hetgeen niet betekent, dat de overige artikelen van mindere kwaliteit zouden zijn!
Laten we hopen, dat deel 13 (1978), ook al lijkt dat een moeilijke opgave, dezelfde kwaliteit zal handhaven. En mocht U nu nog geen vriend van het Legermuseum zijn, dan wordt het toch wel hoog tijd.

10. Dat dit jaar en wel op 24 november de KMA 150 jaar bestaat, weten onze leden nu wel. Maar dat dit heuglijke feit ook herdacht wordt met een gedenkboek en gedenkmunten zal wellicht nog niet algemeen bekend zijn.

In mei 1978 verschijnt bij de Staatsuitgeverij het 'KMA-gedenkboek 1828-1978', samengesteld door ons medelid, de heer H. J. Wolf, bibliothecaris van de KMA. In het gedenkboek wordt de geschiedenis van het Kasteel van Breda behandeld, doch daarnaast wordt uitvoerig aandacht besteed aan de ontwikkeling van het onderwijs aan onze militaire alma mater vanaf het begin tot nu toe. Niet vergeten worden de officiersopleidingen gedurende de Tweede Wereldoorlog en te Bandoeng.
De inhoud wordt verfraaid door 125 foto's en enige plattegronden.
De omvang is 304 bladzijden, formaat 18,5 x 26 cm.
Belangstellenden kunnen het gedenkboek bestellen bij de Staatsuitgeverij, Antwoordnr. 125, 2500 VB - 's Gravenhage of bij de eigen boekhandel tegen een nog nader te bepalen prijs.
Naast het gedenkboek zal in het kader van het hondervijftigjarig bestaan van de KMA een serie gelegenheidsmunten worden uitgegeven (zie de vergrote afbeeldingen).
De stuurgroep 150 jaar KMA, die het initiatief tot deze uitgifte nam, heeft de verantwoordelijkheid hiervoor in handen gelegd van Monument Manifestaties b. v., postbus 23 te Elst (Gld.). De munten (in pistoletwaarden) worden in brons, zilver en goud vervaardigd, naar een ontwerp van de grafisch kunstenaar Pieter Wetselaar en geslagen bij de Yorkmint te Birmingham (England). Vervaardigd zullen worden:

10.000 stuks in brons met een waarde-aanduiding van 1 pistolet, uitgifteprijs *f* 4,--,
4.000 stuks in zilver (900/1000) met een waarde-aanduiding van 10 pistolets, uitgifteprijs *f* 40,--,
500 stuks in goed (14 karaat) met een waarde-aanduiding van 100 pistolets, uitgifteprijs *f* 400,--.

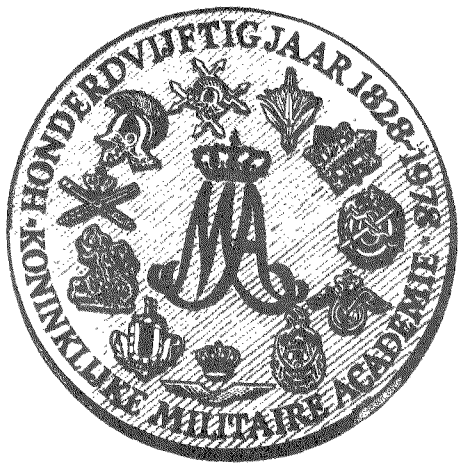

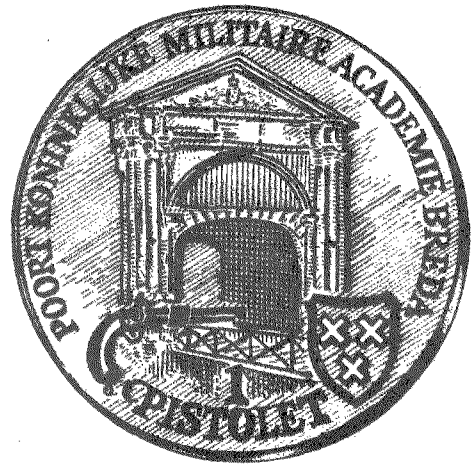

De doorsnede van alle munten is 30 mm.
Bestelling door inzenden van een bestelformulier, verkrijgbaar bij Monument Manifestaties B.V., postbus 23, 6660 AA Elst (Gld.), op welk bestelformulier tevens de betalingswijze is aangegeven.

Zie over de geschiedenis van de K.M.A. het artikel van H.J. Wolf elders in dit nummer.

11. Voor die leden die belangstelling hebben voor de bereden troepen en speciaal voor de cavalerie gaat in de Verenigde Staten een monumentaal boekwerk in vier delen verschijnen onder de titel 'The Horse Soldier, 1776-1943, his Uniforms, Arms, Accoutrements and Equipments'. Het werk verschijnt bij de University of Oklahoma Press, 1005 Asp Avenue, Norman OK 73019, U.S.A.
Het staat onder auspiciën van de 'Company of Military Historians', hetgeen een waarborg voor de kwaliteit vormt.
Schrijver én illustrator van deze studie over de Amerikaanse cavalerie is Randy Steffen, die in 1973 een boek publiceerde over 'United States Military Saddles'.
Daarnaast publiceerde hij in de loop der jaren meer dan 1000 artikelen over de militaire geschiedenis; hij schilderde, tekende en beeldhouwde voortreffelijk en werd o.m. geëerd met de George Washington Award.
Het eerste deel is nu verschenen; het behandelt de revolutie (met o.a. de Continental Light Dragoons), de oorlog van 1812 (U.S. Mounted Ranger Battaljon en later de U.S. Dragoons), kortom de periode 1776 - 1850. Naast de vele kleurenplaten en tekeningen bevat dit deel ook aanhangsels met de benaming van uitrustingstukken, met de gebruikte wapens en de gebruikte hoornsignalen.
Met de publicatie van het vierde deel (1917-1943) zal het werk in bijna 1000 pagina's tekst en 500 illustraties, waarvan velen in kleur, een alomvattende geschiedenis geven van de U.S. Cavalry, zolang die bereden is geweest.
De prijs van de boeken zal per deel $ 25,-- bedragen. Bij bestelling van de vier delen gelijktijdig wordt een korting van 20% verleend.

12. Met veel moeite eindelijk een exemplaar van 'Nederlands Geschut sinds 1677' te pakken gekregen in de boekwinkel. Het is deel 4 in de serie Militair Memoriaal. Deel 3 was, ondanks bestelling in november 1977, nog niet voorhanden!
Terugkomend op het wel aanwezige boek, moet ik beginnen met mijn respect te betuigen aan de beide schrijvers, onze leden J. Albarda en F.L Kroesen, die in het bestek van slechts 80 pagina's, waar dan ook nog eens 180 afbeeldingen op staan, toch nog een heel leesbaar overzicht van de geschiedenis van onze artillerie weten te bieden.
De samenstellers van dit album zijn geheel tegemoet gekomen aan de moderne mens, die kennelijk liever plaatjes ziet dan iets leest.
Voor de kenner zijn er gelukkig toelichtende teksten bij de afbeeldingen die ons rijkelijk voorzien van de technische gegevens van het geschut. Al bijeen een fijn boek om te bezitten en zijn prijs van ƒ 14,50 ten volle waard.
De uitgave is van Unieboek b.v. te Bussum.

13. Nog wat kort nieuws uit tijdschriften:
'Militaria Belgica', 1e jaargang no. 4, bevat artikelen over:
- 'De Brabantse omwenteling (1787-1791) in het Koninklijke Legermuseum vandaag' met een mooie prent van een jager te paard van de vrijwilligers uit Antwerpen (1789);
- het slotartikel over de uniform van het 1e en 2e Regiment Belgische lanciers van 1830 tot 1843;
- 'L'Aviation Militaire Belge (1910 - août 1914)'en
- 'L'Infanterie Belge de 1940 à 1960' (vervolgartikel).

'Zeitschrift für Heereskunde', 41e jaargang no. 274, bevat artikelen over:
- 'Einige besondere Uniformporträts preussischer Monarchen und Offiziere, 1815 - ca.1905';
- 'Die Schleswig-Holsteinische Armee von 1848/51', deel 2;
- 'Corps of Royal Engineers';
- 'Der Kaiserbesuch in England im Jahre 1907' (o. a. geschreven door ons medelid L. Francke);
- 'Die Deutsche Generalsuniformen 1914 - 1918' en
- 'Schweden (Sterne und Tressen)'.

MILITAIRE MUZIEK

door mr. R. A. Schimmel.

1. Pas verschenen boeken en platen

In het maartnummer van 1977 besprak ik een boek van Emil Rameis over de geschiedenis van de Oostenrijkse militaire muziek. Over dat zelfde onderwerp is nog een boek verschenen en wel van de hand van Stephan Vajda, geheten: 'Mir san vom K. u. K., die kuriose Geschichte der österreichischen Militärmusik', in 1977 uitgegeven bij Verlag Ueberreuter te Wien/ Heidelberg. Het is niet zozeer een wetenschappelijke geschiedschrijving zoals die van Rameis, dan wel een hoeveelheid wetenswaardigheden over het Oostenrijkse leger en de geschiedenis van Oostenrijk, met name ten tijde van het beleg van Wenen door de Turken, de avonturen van de Pandurenoverste Von der Trenck ten tijde van Maria Theresia, en de 19e eeuw, waarin zowel de militaire muziek zelf als de muziek gespeeld door militaire kapellen een rol speelt, dit alles op smeuïge wijze verteld. Er zitten kleine zwart wit reproducties in die wel op de tekst betrekking hebben maar waarin nauwelijks militair-muzikale voorstellingen voorkomen.

Uit Noorwegen zowaar een nieuwe militaire grammofoonplaat.
Het Forsevarets Districtsmusikkorps Østlandet-Kapel van het militaire district Østlandet; Noorwegen is ingedeeld in vier militaire districten - speelt marsen en andere composities van Oscar Borg. Een voortreffelijke L. P. De kapel is klein, ongeveer twintig man en als saillante byzonderheid kan worden gemeld dat de leden ervan allen officieren zijn met rangen tot en met kapitein, en dat de adspirant-leden onderofficieren zijn die officier worden als ze na met goed gevolg de proeftijd te hebben doorstaan en tot lid bevorderd worden!
(V-I-N Records FTD - 91001).
Voor de liefhebbers van de Duitse marsenkoning Hermann Blankenburg (1876-1956)

speelt het Isselburger Blasorchester op Electrola 1C 054-32539 twaalf marsen.
De Band of the Goldstream Guards heeft een zeer groot aantal korps- en regimentsmarsen van de Britse strijdkrachten vastgelegd op drie LP's (Polydor 2383.207, 2383.283 en 2383.409).
Verder is er muziek uitgebracht van twee Engelse Line Bands van de Band of the Duke of Edinburgh 's Royal Regiment op het merk Grosvenor (CRS 1056), en van de Band of the Devonshire and Dorset Regiment op het merk Fionmace (MB 302).
Op Decca verscheen voor het eerst een LP van de kapel van de Rijkswacht, en wel met een programma van Belgische muziek (Decca 193.521-x). De Fanfare du 24 eme Groupe de Chasseurs Mecanisés brengen op een LP van hetzelfde merk Franse militaire muziek ten gehore. Zij spelen in een typische stijl. De LP heet: 'L'Epopee des Chasseurs et leurs traditions'. (Decca 116.317). Uit Italië komt het geluid van de Fanfara dei Bersaglieri di Leffe, eveneens in een geheel eigen stijl. De LP is getiteld: 'Garibaldina', het merk is Durium Cicala (BL 7056).
Wat de Oostduitse militaire muziek betreft: van het Zentrales Orchester der Nationalen Volksarmee verscheen op Eterna de LP 'Musik der französischen Revolution 'met behalve bekende ook enkele aardige onbekende stukken, en van het Stabsmusikkorps der Luftstreitkräfte und Luftverteidigung de LP 'Startbereit' (resp. nr. 8.26.858 en 8.15.088).
Tenslotte bracht Panton een plaat uit met een aantal grenswachtmarsen van Oosteuropese landen, gespeeld door de militaire kapel van het Tsjechische ministerie van Binnenlandse Zaken te Praag. (Panton 11.0571).

2. Landmachtorder vaststelling inspectie- en defileermarsen

In een vorig nummer werd reeds melding gemaakt van de Ministeriële Beschikking van 12 augustus 1977, Landmachtstaf nr. 457.811, inhoudende de vaststelling van de inspectie- en defileermarsen. Het lijkt mij nuttig de inhoud ervan in zijn geheel te doen volgen, opdat duidelijk worde welk een uitbreiding de vaststelling van de officiële Nederlandse militaire muziek heeft ondergaan.

LANDMACHTORDER 91/5/10 Nr. 77024

Ministeriële Beschikking van 12 augustus 1977, landmachtstaf nr. 457.811.
Vaststelling inspectie- en defileermarsen

De minister van defensie,
gelet op het gestelde in het Voorschrift Ceremonieel voor de Koninklijke Landmacht (VS 2-1590, vastgesteld door de chef van de generale staf dd. 17 juni 1975, nr. 75.6076/16/M); besluit:

1.
Tijdens militaire plechtigheden en plechtigheden welke van militair eerbetoon vergezeld gaan, worden eremuziek en eresignalen ten gehore gebracht als omschreven in het Voorschrift Ceremonieel voor de Koninklijke landmacht, deel B, hoofdstuk 2.
Daarnaast worden tijdens inspecties en defilés respectievelijk inspectiemarsen en defileermarsen ten gehore gebracht.

2.
De in bijlage A bij deze beschikking genoemde inspectiemarsen zijn erkend als inspectiemarsen van de daarvoor vermelde wapens, dienstvakken, korpsen en regimenten.

Deze marsen moeten worden gespeeld tijdens de ceremoniële inspecties die worden gehouden over de betrokken wapens, dienstvakken, korpsen of regimenten of onderdelen daarvan, behoudens wanneer de parademars als eremuziek ten gehore moet worden gebracht. Bij de ceremoniële inspecties over wapens, dienstvakken, korpsen of regimenten of onderdelen daarvan die geen eigen inspectiemars bezitten, dan wel over eenheden die tot verschillende wapens, dienstvakken korpsen of regimenten behoren, moet de onder volgnummer 1 vermelde inspectiemars als inspectiemars worden gespeeld.

3.

De in bijlage B bij deze beschikking genoemde defileermarsen zijn erkend als defileermarsen van de daarvoor vermelde wapens, dienstvakken, korpsen of regimenten. Deze marsen moeten worden gespeeld tijdens de defilés welke worden gehouden door de betrokken wapens, dienstvakken, korpsen of regimenten of onderdelen daarvan. Bij defilés van dienstvakken, regimenten of korpsen of onderdelen daarvan die geen eigen defileermarsen bezitten, moet de huldigingsmars als defileermars worden gespeeld.

4.

De in bijlage C bij deze beschikking genoemde defileermarsen zijn erkend als defileermarsen van de daarvoor vermelde grote eenheden. Deze marsen moeten worden gespeeld tijdens de defilés die worden gehouden door de betrokken eenheden of onderdelen van deze eenheden indien deze tot verschillende wapens en/of dienstvakken behoren, waardoor de in bijlage B genoemde defileermarsen niet van toepassing zijn.

5.

De in bijlage D bij deze beschikking genoemde defileermarsen zijn erkend als defileermarsen van de daarvoor vermelde onderwijsinrichtingen. Deze marsen moeten worden gespeeld tijdens de defilés die door deze onderwijsinrichtingen worden gehouden.

6.

Van elk der in de bijlage A tot en met D genoemde marsen wordt door de zorg van de inspecteur der militaire muziek een archief-exemplaar, zowel voor harmonie- als voor fanfarekorps, bewerkt en opgelegd.

De inspecteur der militaire muziek draagt zorg dat de muziekkorpsen van de Koninklijke landmacht de volledige partijen van de genoemde marsen bezitten en stelt de muziekkorpsen van de Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht in de gelegenheid hiervan afschriften te maken.

7.

Wapens, dienstvakken, korpsen of regimenten die nog geen eigen inspectie- of defileermars bezitten, kunnen voorstellen hiertoe indienen bij de inspecteur der militaire muziek.

8.

De ministeriële beschikkingen van 15 februari 1952 Kabinet, nr. 2230 (LO 1952-49)en van 19 juli 1952, generale staf, nr. 8818 (LD 1952-232) worden ingetrokken.

BIJLAGE A (Inspectiemarsen)

Volg-no.	Wapen, dienstvak korps of regiment	Naam inspectiemars	Naam componist
1	Algemeen	Inspectiemars	J.P. Laro
2	Garderegiment Grenadiers en Garderegiment Jagers	Onder het oog der Konings	A. Posthumus
3	Regiment Limburgse Jagers	Limburgse Jagersmars	W. Jochems
4	Regiment Infanterie Chassé	De Jagers van Chassé	L. de Morée
5	Regiment Huzaren Van Sytzama	Mars van het Regiment Huzaren Van Sytzama	J.A. Reijnhoudt
6	Regiment Huzaren Prins Alexander	Mars van het Regiment Huzaren Prins Alexander	D.C. Wisman
7	Regiment Huzaren van Boreel	Mars van het Regiment Huzaren van Boreel	J.A. Reijnhoudt
8	Wapen der Genie	Mineursmars	J. Zwart
9	Militaire Vrouwenafdeling	Milva-mars	J.A. Reijnhoudt

BIJLAGE B (Defileermarsen van wapens, dienstvakken, korpsen en regimenten

				zie toel.
1	Algemeen	Huldigingsmars	C.L. Walther Boer	
2	Wapen der infanterie	Mars der infanterie 'Nulli Cedo'	J.P. Laro	1
3	Garderegiment Grenadiers en Garderegiment Jagers	Grenadiersmars	F. Dunkler	
4	Garderegiment Fuseliers Prinses Irene	Mars van de Prinses-Irene Brigade	P.W.H. Lammers	2
5	Regiment Van Heutsz	Van Heutsz-mars	A. van Veluwen	
6	Regiment stoottroepen	Het Commando	S.P. van Leeuwen	
7	Regiment Infanterie Johan Willem Friso (1 Regiment Infanterie)	Steeds Vooraan	S.P. van Leeuwen	
8	Regiment Limburgse Jagers (2 Regiment Infanterie)	Manoeuvremars	P.A. Stenz	3
9	Regiment Infanterie Menno van Coehoorn (3 Regiment Infanterie)	Menno van Coehoorn-mars	H. de Groot	
10	Regiment Infanterie Oranje-Gelderland (5 Regiment Infanterie)	Le Courageux	P.A. Stenz	
11	Regiment Infanterie Chassé (7 Regiment Infanterie)	Defileermars van het 7 Regiment Infanterie	J. Zaagmans	

BIJLAGE B (vervolg)

Volg-no.	Wapen, dienstvak, korps of regiment	Naam defileermars	Naam componist	Zie toel.
12	Korps commandotroepen	De Groene Baret	F. Vivian Dunn	
13	Wapen der cavalerie	Huzarenmars	H.A. Karels	
14	Wapen der artillerie	Artilleriemars	S. van der Poort	
15	Wapen der genie	Defileermars der genie	J. Zwart	4
16	Wapen der verbindingsdienst	Defileermars van de verbindingstroepen	A. Bosch	
17	Dienstvak der intendance	Intendance Present	P.J. Bont	
18	Regiment geneeskundige troepen	Ick dien	J. Cammenga	
19	Korps Mobiele Colonnes	Mars der Mobiele Colonnes	A. Posthumus	

Toelichtingen

1. Wordt gespeeld wanneer eenheden van het wapen der infanterie defileren die tot meer dan een regiment behoren en wisseling van marsen niet mogelijk of gewenst is.
2. Was oorspronkelijk de defileermars van de Koninklijke Nederlandse Brigade Prinses Irene.
3. Was oorspronkelijk de defileermars van het 6 Regiment Infanterie, waarvan de tradities door het Regiment Limburgse Jagers worden bewaard.
4. Ook bekend onder de titel Heemskerck van Beest-mars omdat de mars door de componist werd opgedragen aan de commandant van het Korps genietroepen, Jhr. J. van Heemskerck van Beest.

BIJLAGE C (Defileermarsen van grote eenheden)

Volg-no.	Grote eenheden		Componist
1	1 Legerkorps	Mars van het 1 legerkorps	J.P. Laro
		Mars van de 1 divisie	J.P. Laro
2	1 Divisie 7 december	7 december	
3	4 Divisie	Mars van de 4 divisie	J.P. Laro
4	5 Divisie	Mars van de 5 divisie	E. Roosegaarde Bisschop

BIJLAGE D (Defileermarsen van Onderwijsinrichtingen)

Volg-no.	Onderwijsinrichting	Naam defileermars	Componist
1	Koninklijke militaire academie	Cadetten-defileermars	A. Bosch
2	Technisch specialisten Opleidings-centrum noord, midden en zuid	Mars der technische specialisten	A. Posthumus

Vergelijking met de vorige Ministeriële Beschikking van 15 februari 1952, nr. 2230 over ditzelfde onderwerp, in zijn geheel opgenomen in het tweede lustrumnummer van 'Mars et Historia' van 1976, p. 35 en 36, leert ons dat er thans een tweedeling is gemaakt. Er bestaan voortaan naast defileermarsen ook inspectiemarsen.
De defileermarsen worden onderverdeeld in:

1. marsen van wapens, dienstvakken, korpsen en regimenten;
2. marsen van grote eenheden;
3. marsen van onderwijsinrichtingen.

Een paar van de genoemde marsen zijn nog niet eerder op een grammofoonplaat vastgelegd, en wel:
De Jagers van Chassé, de Milva-mars, de Menno-van Coehoorn-mars, De Groene Baret (van origine een Brits muziekstuk) en Ick Dien.
Misschien willen de commerciële platenmaatschappijen, nu de platenalbums van jhr. Reuchlin zo'n groot succes zijn geworden, hieraan iets doen.
Voorts valt het ontbreken van een mars van de Koninklijke Marechaussee in het oog. Wellicht is er nog nimmer officieel een mars voor dat wapen vastgesteld, hoewel de Jubileummars Koninklijke Marechaussee van Vos (zie de platen van jhr. Reuchlin) reeds lang bestaat en gebruikt wordt. Ik wijs in dit verband op punt 7 van de beschikking.
De bepalingen omtrent het gebruik van de vastgestelde marsen spreken voor zichzelf.
Ik wijs nog op de formulering 'moeten worden gespeeld' in de verschillende punten. Duidelijker dan in de vorige beschikking is hier een verplichting tot het ten gehore brengen van de voorgeschreven marsen bij de aangegeven gebeurtenissen.
Naar mijn mening is deze beschikking een aanmerkelijke verbetering, die het bewaren van tradities ten goede zal komen.

1828-1978: 150 JAAR KONINKLIJKE MILITAIRE ACADEMIE

door H. J. Wolf.

Bij besluit van 29 mei 1826, nr. 27 gaf koning Willem I opdracht tot opheffing van de Artillerie- en Genieschool te Delft en tot oprichting van de Koninklijke Militaire Academie te Breda, de eerste militaire inrichting in Europa, waar de krijgskunst in haar gehele omvang en op wetenschappelijke grondslagen door de toekomstige officieren van alle wapens zou worden beoefend. Dat de keuze op Breda viel, had de stad te danken aan haar ligging - ongeveer in het centrum van het toenmalige koninkrijk - en aan haar roemrijk kasteel, dat niet alleen een geschikte woonplaats bood uit praktische overwegingen, maar dat tevens zoveel herinneringen had aan de graven van Nassau en de prinsen van Oranje, die er zo lang hadden gewoond.
Na een grote verbouwing van het slot had op 24 november 1828 de inwijding van de academie plaats door Prins Frederik der Nederlanden. Deze was van 1849 tot 1868 belast met het oppertoezicht over de KMA.
Onder luitenant-generaal C. A. Gunkel als eerste gouverneur begonnen in 1828 de lessen voor 173 cadetten, verdeeld over vier studiejaren. Tengevolge van de Belgische omwenteling in oktober 1830 werden de lessen aan de KMA gestaakt.

De cadetten werden, voor zover zij geen Zuidnederlanders waren, bij het leger te velde ingedeeld en de gebouwen van de KMA werden bestemd tot huisvesting van troepen en zieken. In 1836 hervatte men op de Koninklijke Militaire Academie de werkzaamheden. De generaals H. G. Seelig en I. P. Delprat, die beiden van 1836 tot 1852 op de KMA werkzaam waren, respectievelijk als gouverneur en als commandant (waarnemend gouverneur), brachten de opleiding toen op een niveau zoals wellicht nergens in het buitenland bestond. Van 1850 tot 1857 werden er eveneens adelborsten opgeleid.
De academie heette toen dan ook 'Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt'.
In 1863 kwam de wet op het middelbaar onderwijs tot stand en in 1869 werd de academiewet van kracht, die in 1872 in toepassing werd gebracht. De officiersopleiding werd vanaf dit jaar op een rationele wijze aangesloten bij het middelbaar onderwijs.
Tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870 werden de lessen aan de KMA voor korte tijd gestaakt, maar het nieuwe studiejaar kon toch op 17 september 1870 een aanvang nemen.
Ter vervanging van de voorlopige regeling van het onderwijs aan de KMA, vastgesteld bij de wet van 30 mei 1877, staatsblad nr. 141 en gewijzigd in 1882 en 1887, werd bij wet van 21 juli 1890, staatsblad nr. 126 een algemene regeling in het leven geroepen betreffende het militaire onderwijs bij de landmacht, voor zover daarbij de opperleiding voor de officiersrang en de hogere vorming van de officier waren betrokken. Genoemde wet trad op 16 september 1895 in werking. Vanaf 1895 vond er regelmatig detachering van de cadetten bij het veldleger plaats teneinde hen vertrouwd te maken met de dienst bij de troep.
De mobilisatie van 1914 betekende een tijdelijke onderbreking van de lessen aan de KMA. In 1916 werden de lessen echter weer op normale wijze voortgezet. In 1928 werd het honderdjarige bestaan van de KMA op uitbundige wijze gevierd. De koninklijke familie en honderden reünisten woonden de academiefeesten bij.
De aanmelding van cadetten voor de KMA daalde sinds 1925 in sterke mate. Na 1937 was er weer een toenemende belangstelling en werd het aantal aanmeldingen weer veel hoger. In 1939 steeg de cadettenbevolking tot het nog nooit bereikte aantal van 555 cadetten, een aantal dat sindsdien niet meer werd overtroffen en als een absoluut record staat geboekstaafd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was de KMA gesloten en geraakten de meeste cadetten in Duitse krijgsgevangeschap. Op 1 oktober 1940, toen de poorten van de KMA waren gesloten in het bezette Nederlandse gebied, werd te Bandoeng op Nederlands-indische bodem een Militaire Academie geopend. De KMA te Bandoeng heeft gefunctioneerd tot maart 1942 toen de strijd tegen de Japanse aanvaller werd gestaakt. Vrijwel alle cadetten kwamen in Japanse krijgsgevangenschap terecht.
Na de bevrijding van Nederland werd het Kasteel van Breda en de andere gebouwen bewoond door onderdelen van het geallieerde leger en het Nederlandse leger. De gebouwen die veel hadden geleden tijdens en na de bezetting ondergingen in de jaren 1948-1949 een restauratie. Daarbij werd rekening gehouden met de traditie van het gebouw en met de moderne eisen die aan een officiersopleiding worden gesteld. Huisvesting en recreatie kregen hierbij bijzondere aandacht
Legerorder nr. 110 L van 1948 (ministeriële kennisgeving van 16 maart 1948) bepaalde dat de Koninklijke Militaire Academie op 1 mei 1948 opnieuw werd geformeerd.

In de herfst van 1948 werd de wederopenstelling een feit toen 94 cadetten hun intrede deden binnen de muren van de KMA. De officiële heropening van de Koninklijke Militaire Academie geschiedde op 14 juli 1949 in tegenwoordigheid van de prins der Nederlanden
1953 zal in de herinnering voortleven als het jaar van de schrille tegenstellingen.
De watersnoodramp en de viering van het honderdvijfentwintigjarig bestaan drukten beide hun stempel op dit jaar. Tengevolge van de overstromingsramp werden de lessen voor enige tijd gestaakt. Het cadettenbataljon werd ingezet voor de hulpverlening en de KMA ging fungeren als evacuatiecentrum. De feestelijkheden ter herdenking van het honderdvijfen twintigjarig bestaan van de KMA werden bijgewoond door honderden reünisten. Het hoogtepunt van de viering was het bezoek van koningin Juliana en de Prins der Nederlanden op
22 juli 1953.
Vóór het begin van het studiejaar 1960/1961 kwam een ingrijpende herziening van het onderwijs aan de KMA tot stand. De opleiding werd daarbij op een nieuwe leest geschoeid, de studie kreeg een meer wetenschappelijke basis en de totale cursus duurde voortaan een jaar langer. Op 24 november 1961 werd het Curatorium van de KMA geïnstalleerd waarbij prins Bernhard de benoeming tot president-curator ten deel viel, een functie die hij tot september 1976 zou vervullen Op zijn beurt installeerde de prins de Raad van Gouverneur en Assessoren. In september 1963 werd een ontwerp van wet op het wetenschappelijk onderwijs voor de krijgsmacht aangeboden aan de Staten-Generaal. In 1967 vond een herstructuering van de opleiding plaats, waarbij werd bepaald dat de militaire specialisatie in het laatste studiejaar geschiedt. In november 1974 werd een werkgroep ingesteld die o. a. als opdracht kreeg de KMA-opleiding door te lichten en bij gebleken noodzaak een ruwe schets voor een verbeterde opleiding te ontwerpen. De werkgroep heeft haar ideëen neergelegd in Interimrapport I getiteld: 'militair management als het centrale thema in de KMA-opleiding'. De Raad van Gouverneur en Assessoren heeft naar aanleiding hiervan gemeend aan de werkgroep een formele status toe te kennen in de vorm van de Commissie Onderwijs Planning (COP). In haar opdracht staat vermeld dat het militair management als omschreven in Interimrapport I nader moest worden uitgewerkt in doelstellingen, inhoud en programmering van het onderwijs. De COP heeft toen in één jaar tijd een visie ontwikkeld, die is vastgelegd in het in december 1976 verschenen ICBV/COP-rapport 'Onderwijsvernieuwing aan de KMA'. Het Curatorium heeft dit verslag aanvaard als basis voor verdere studie.
In 1978 bereikt de KMA de leeftijd van 150 jaar. Vanaf haar oprichting in 1828 is het onderwijs zowel naar inhoud als naar methodiek voortdurend aan veranderingen onderhevig geweest.
Het streven was er steeds op gericht de academie, die bij de oprichting reeds een der modernste instellingen in Europa was, niet bij de tijd achter te laten geraken en daarvan getuigen de vele reorganisaties en herhaalde pogingen tot verbetering van het onderwijs.
Het sprekende bewijs daarvoor zijn zeker de onderwijsvernieuwingen van na 1960 en de recente ontwikkelingen in de laatste jaren. Zeer velen die in de afgelopen 150 jaar bij opleiding en onderwijs waren betrokken hebben daarvoor verantwoordelijkheid gedragen en daaraan hun beste krachten gegeven met het uiteindelijke doel goede officieren op te leiden, die bekwaam zijn voor de taken die hen wachten.

BRONNEN EN LITERATUUR OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE KMA:

Steyn, G. van, Gedenkboek KMA 1828-1903, Breda 1903.
Steyn, G. van, Gedenkboek KMA 1828-1928, Breda 1928.
Wolf, H.J., Het Kasteel van Breda en de Koninklijke Militaire Academie bij het 130-jarige bestaan in 1958, Den Haag 1958.
Brest van Kempen, C.P., Onderwijs en opvoeding aan de Koninklijke Militaire Academie, Den Haag 1926.
Reglement voor de Koninklijke Militaire Academie, Breda en Den Haag 1828 e.v.
Wet van 21 juli 1890, stb. 126.
Ontwerp van wet op het wetenschappelijk onderwijs voor de krijgsmacht 1963-1964, Kamerstuk nr. 7404 (1971-1972).

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil
antieke Wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste- en Tweede Wereld Oorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Sophiakade 5b, Rotterdam 3016.
Geopend vrijdag 19-21 uur, zaterdag 10-18 uur.

Telefoon 010-522297
01862-2338

3274 ZJ Blaaksedijk - NL.

Quidich 'n Rich Militaria
J. F. de Boer, Porcellishof 46
Alkmaar.

Inkoop, verkoop, ruil.
specialiteit:
ridderorden, medailles en onderscheidingstekens van binnenlandse en buitenlandse legers.

Open na telefonische afspraak:

072-121316.

Aangeboden:

Verschillende tegels van KL-onderdelen,
diverse naoorlogse handboeken.

Gevraagd:

KNIL-bamboehoed, hembrugbajonetten, KNIL-schilden,
platen van Hoynck van Papendrecht en J. P. de Veer.

P. Hasenbos, Julianastraat 33, Eindhoven, telefoon 040-441946.

ANTIEKHANDEL C. HOFSTEENGE
ZUIDERDIEP 142, GRONINGEN - tel. 050-136496
ANTIQUITEITEN EN CURIOSA
SPECIALITEIT: ANTIEKE WAPENS, UNIFORMEN EN MILITARIA
Geopend: dinsdag t/m vrijdag: 14.00 - 18.00 uur
zaterdag : 10.00 - 18.00 uur

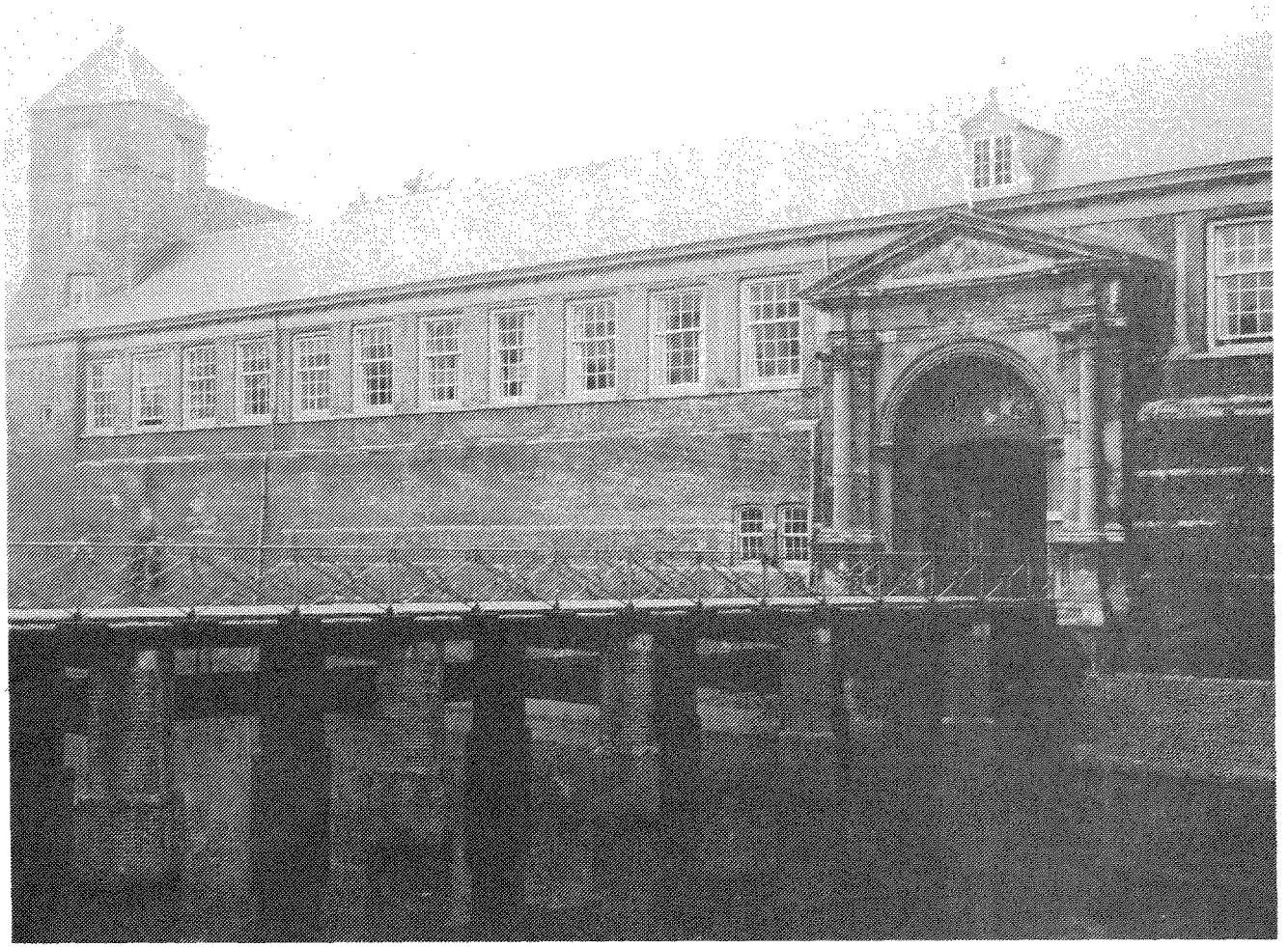

De Stadhouderspoort, de toegang tot het academieterrein. (foto afkomstig van de KMA, nr. F03)

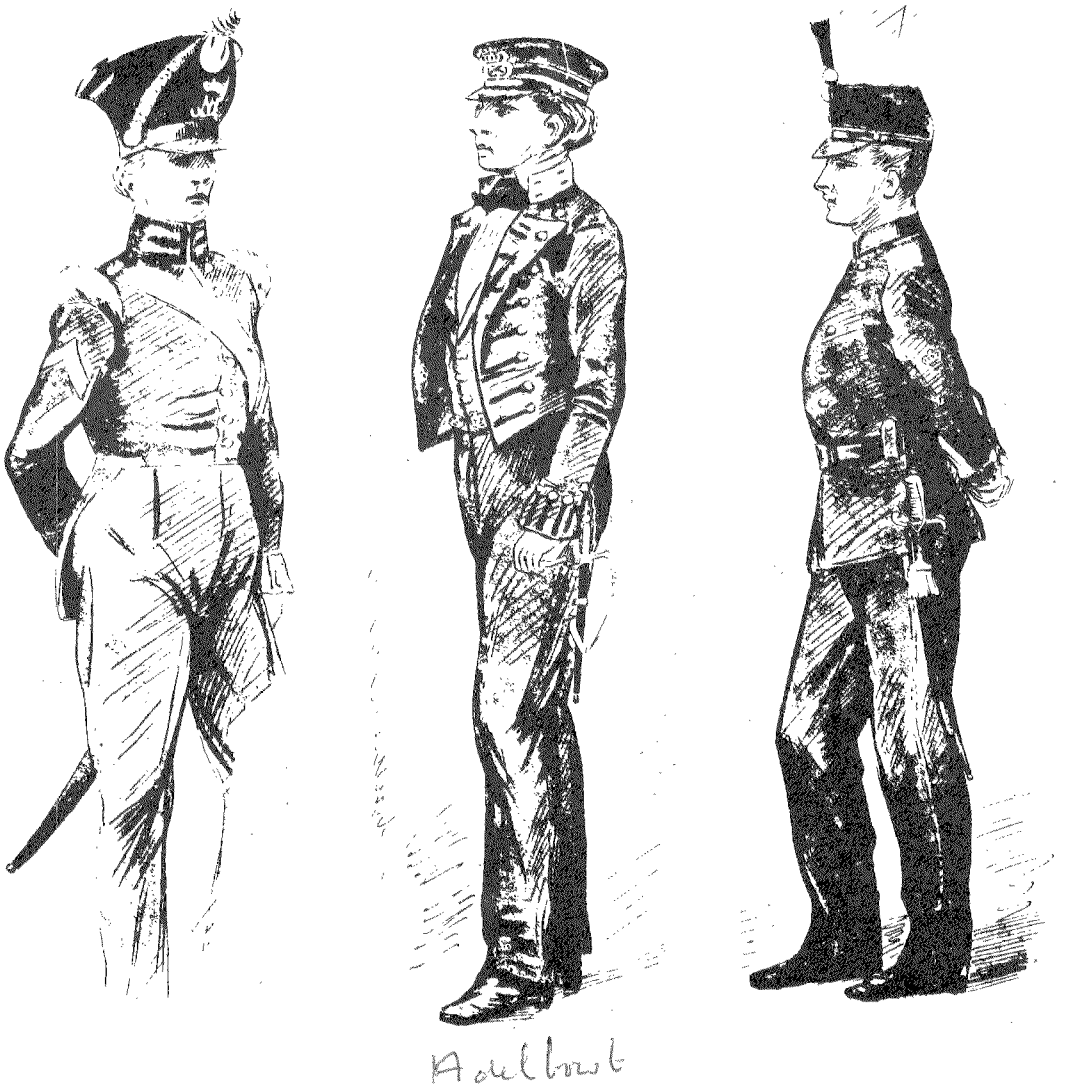

1828 1850 1898

Tenues van de cadetten van de KMA

De noordelijke colonnade van de binnenplaats van het kasteel van Breda. →
(foto afkomstig van de KMA, nr. FO 12)

Het oude walbastion 'De Duiventoren'. Nu Protestantse kapel (onder) en informatiecentrum (boven).
(foto afkomstig van de KMA, nr. FO 14).

VAANDELOPSCHRIFTEN NEDERLANDS-INDIE 1945-1949

door C. A. Heshusius.

Bij Koninklijk Besluit van 16 december 1977, Stb. 1977, nr. 722, is zojuist een belangrijke materie geregeld voor de Koninklijke Landmacht, namelijk het toekennen van opschriften op veertien vaandels en één standaard van de K. L. voor krijgsverrichtingen in het voormalige Nederlands-Indië in de periode 1945 tot en met 1949.

De Carderegimenten Grenadiers, Jagers en Fuseliers 'Prinses Irene' zijn gerechtigd om de volgende vermeldingen op hun respectievelijke vaandels te gaan voeren: West-Java 1946-1949 Oost-Java 1947-1949, het Regiment Stoottroepen 'West- en Midden-Java 1946-1949 Midden-Sumatra 1947-1949', het Regiment Infanterie Johan Willem Friso 'Java en Sumatra 1946-1949', het Regiment Limburgse Jagers 'West- en Midden-Java 1946-1949 Noord-Sumatra 1947-1949', het Regiment Infanterie Menno van Coehoorn 'West-Java 1946-1948 Zuid-Sumatra 1948-1949; het Regiment Infanterie Oranje-Gelderland 'Java 1946-1949', het Regiment Infanterie Chassé 'Midden-Java 1946-1949 Zuid-Sumatra 1947-1949'.
De vaandels van de volgende voormalige onderdelen zullen bij het wederom in gebruik nemen als volgt worden aangevuld: 4e Regiment Infanterie 'Java 1946-1949 Noord-Sumatra 1948-1949', 6e Regiment Infanterie 'West- en Midden-Java 1946-1949' en 8e Regiment Infanterie 'West-Java 1946-1949'.

De ene standaard die een nieuw opschrift krijgt is die van het Regiment Huzaren van Boreel. Dit zal gaan luiden:' Java en Sumatra 1946-1949'.

Het vaandel van het Regiment Genietroepen wordt aangevuld met het opschrift 'Java en Sumatra 1946-1949' en het nog jonge vaandel van het Regiment Aan- en Afvoertroepen met 'Java en Sumatra 1946-1949'.

Genoemd K. B. beslaat in de bundel Landmachtorders (Code 91. 1/33, nr. 78003, ministeriële beschikking van 26 januari 1978, landmachtstaf nr. 13. 285 A twaalf pagina's. Uiteraard kan het gehele besluit niet worden opgenomen in ons orgaan. Geïnteresseerde lezers kunnen de complete tekst nader gaan bestuderen in het betrokken staatsblad.
In het K. B. wordt verder uitvoerig vermeld welke onderdelen van genoemde regimenten (bataljons en eskadrons) waar in actie zijn geweest en in welk tijdperk. Verder wordt daarbij kort gememoreerd welke van deze eenheden zich daar bijzonder hebben onderscheiden; dit wat betreft de infanterie en de cavalerie. Voor de genie en de aan- en afvoertroepen staat een kernachtige algemene omschrijving vermeld.
De toegekende opschriften zullen niet aanstonds op de thans bestaande doeken van de vaandels (standaard) worden aangebracht om redenen van praktische aard (plaatsingsverschuivingen, voorkomen van beschadiging e. d.), maar voorshands met gouddraad worden gememoreerd op zg. 'cravates', welke weer op hun beurt aan de stok van het vaandel (de standaard) worden bevestigd. Indien - hetgeen periodiek gebeurt naar aanleiding van geconstateerde slijtage - het doek te gelegener tijd vernieuwd zal worden, zullen de jongste opschriften op de juiste plaats op het nieuwe worden aangebracht.

Wij geloven dat dit K. B. met blijdschap begroet zal worden door al diegenen die in de achter ons liggende jaren 1945 tot en met 1949 naar Nederlands-Indië/Indonesië werden verscheept: om precies te zijn, dit waren bijna 110. 000 militairen van de K. L. Voorwaar geen sinecure: het was de grootste, langdurigste en omvangrijkste operatie ooit door onze krijgsmacht uitgevoerd. Voor de infanterie kwam deze expeditieperiode neer op de verscheping van niet minder dan 90 bataljons; voor de cavalerie twee regimenten en dertien zelfstandige eskadrons; voor de genie 21 compagnieën en voor de A. A. T. 25 compagnieën. Ook door eenheden die geen vaandel voeren (artillerie, geneeskundige- technische- en overige logistieke formaties e. d.), zal het K. B. met instemming worden begroet.
Het is een - wellicht late - symbolische waardering voor alles wat de 'overzee' gezonden eenheden van de K. L. hebben meegemaakt. De Nederlandse militaire aanwezigheid in het voormalige Nederlands-Indië/Indonesië in de jaren direct volgende op de Tweede Wereldoorlog heeft vele kritische reacties teweeggebracht en zal dat nog wel lang blijven doen. Niet vergeten mag worden dat deze massale uitzending van de K. L. en de militaire operaties aldaar tesamen met de wapenbroeders van het KNIL en de KM, een uitvloeisel waren van weloverwogen politieke beleidsbeslissingen van de Nederlandse Regering, welke weer gebaseerd waren op de instemming van een meerderheid van het Nederlandse volk.
Het verlenen van vaandelopschriften voor krijgsverrichtingen van 1945 tot 1949 in onze vroegere overzeese gewesten is overigens geen nieuwe materie.
Reeds eerder waren terzake vermeldingen toegekend betrekking hebbende op het KNIL (in 1954 op het vaandel van het Regiment Infanterie van Heutsz, en op de Koninklijke Marine (Korps Mariniers in 1968). Bij deze krijgsmachtdelen lag de zaak wat minder gecompliceerd dan bij de K. L. Het heeft voor de ingewijden nog wel enige voeten in de aarde gehad, voordat een en ander in een Koninklijk Besluit kon worden vastgelegd.
Nogmaals, het K. B. stemt tot vreugde. Het is zinvol en geheel in de geest van een oud K. B. namelijk dat van 7 augustus 1896 nr. 41, waarin voor het eerst dit soort vaandel- en standaardopschriften werd verleend aan regimenten van de K. L., waarvan stamonderdelen hadden deelgenomen aan krijgsverrichtingen en waarin werd gewag gemaakt van 'herinnering aan gelegenheden waarbij voorgangers van de huidige regimenten zich boven anderen hebben onderscheiden'.
De aanwezigheid van de K. L. in deze bewogen periode overzee dient voor de nakomende militaire generaties in de landmacht in herinnering te worden gehouden net zoals bijvoorbeeld de Tiendaagse Veldtocht en de Citadel van Antwerpen.
Wij menen dat alle militairen van de K. L. die van 1945 tot 1949 in dit kader zijn scheep gegaan daar wel recht op hebben.
Zeker geldt dit voor hen die nooit meer terugkeerden: 2589 man, waarvan er 1602 sneuvelden, dan wel overleden aan opgelopen verwondingen.

Wie kan mij helpen aan twee zwarte artilleriepluimen van haneveren ten behoeve van de Schutterij St. Jan te Babberich, die op koninginnedag 1977 vóór paleis Soestdijk een demonstratie weggaf.
F. J. A. LUTZ, Doorniksestraat 14, 2587 XM 's-Gravenhage.

HOLLANDSE HISTORISCHE VAANDELS IN ENGELSE BOEKEN

door Kl. Sierksma.

Gelijktijdig werden in januari 1979 twee Engelse boeken opgenomen in de bibliotheek van de Stichting voor Banistiek en Heraldiek, die totaal verschillend van aard en opzet zijn, maar gemeen hebben dat zij elk een stukje documentatie bevatten over door Nederlandse troepen gebezigde vaandels in vroeger tijden, die - voor zover ons bekend - tevoren weinig aandacht kregen bij de beoefenaren van de Nederlandse militaire historie. Het gaat hier om:

1. Terence Wise, Military flags of the World in colours (Poole 1977, 184 p., waarvan 64 kleurenplaten met 392 afbeeldingen, £ 4.50).
2. Nicolas Payan Dawney, The standards, guidons and colours of the Household Division 1660-1973 (Tunbridge Wells 1975, 272 p. met 154 afbeeldingen waarvan enkele in kleuren, £ 16,50.

Het eerstgenoemde boek is verschenen in de Blandfort Colour Serie en heeft een handig formaat (20 x 14 cm.),een echt handboekje dus, en aantrekkelijk voor een brede kring van geïnteresseerden. Het geeft een selectie van vaandels uit 26, vanuit Brits standpunt gezien 'grote', oorlogen over de gehele wereld.
Men kan de auteur prijzen om zijn kritische zin dezer keuze: letterlijk en figuurlijk 'voorbeeldig'. Maar voor ons als Nederlanders is het, gezien dat Wise met zijn oorlogen begint in 1600, toch wat bevreemdend dat van 'onze' Tachtigjarige Oorlog, noch van 'onze' Engelse Oorlogen iets is gekozen. Gelukkig is 'Holland', zoals Wise ons land noemt, niet vergeten.
Bij de War of the Grand Alliance 1688-1697 vinden we tussen de 24 voorbeeldvaandels twee'Hollandse': Nr. 95 Gustaf Mauritz Lewenhaupts Regiment en Nr. 96 Infantry colour.
Lewenhaupts regiment was in dienst van de Republiek in 1688.
Het vaandel dat werd gevoerd was van zuiver Zweeds model: geheel blauw met op het midden van goud het naamcijfer van de koning, twee ineengestrengelde hoofdletters C, met een kroon erboven en twee lauwertakken er half omheen.
Op geen enkele wijze bleek uit het vaandel dat het de Republiek diende.
De 'Infantry colour' daarentegen is duidelijk Hollands: het gekroonde wapen prijkt in de bovenhals. Het afgebeelde vaandel moet in 1690 in de slag bij Fleurus zijn gebezigd en toen in handen zijn gevallen van de Fransen.
Het veld van het vaandel is als geel weergegeven, wat wel oranje zal moeten zijn.
Uit de vier hoeken reiken korte witte, roodgezoomde vlammen naar een medaillon op het midden, gevormd door een met takken omgeven uit de vlammen opreizende fenix, met eronder de wapenkreet CINERE REVIVO(ik herleef uit de as).
Aan drie zijden is dit medaillon omgeven door een kruisvormig naamcijfer, gevormd door twee letters Y. Overigens, wie weet welke officier dit vaandel heeft gevoerd?
Het monogram met de Y's kan een aanwijzing zijn.
Belangwekkender lijkt ons het vaandel nr. 287, uit de serie French revolutionary & Napoleonic Wars, van het 5e Regiment Infanterie van Linie 2e Bataljon, een vaandel dus uit de tijd van het Koninkrijk Holland 1806-1810 ten tijde van Lodewijk Bonaparte.
De afbeelding is een reconstructie naar een prent in J. Ford's War flags etc. at Chelsa Hospital (1861).

De beschrijving van het vaandel moet luiden, althans volgens deze afbeelding: gegeerd in acht stukken rood-blauw-rood-enz. met overalles heen een onregelmatig witte achthoek, waarop in het midden een naar de vluchtzijde gewende, rood gekroonde, een geel kort zwaard opstekende gele leeuw. Deze laatste zal waarschijnlijk foutief getekend zijn en naar de stokzijde gekeerd zijn geweest! Daarboven staat het opschrift GETROUWHEID AAN DEN KONING, ter weerszijden MOED KRU(!) GSL(!)UCHT, en eronder bovengenoemde regiments- en bataljonsaanwijzing. Ons was deze vlag tot nu toe niet bekend, maar nader onderzoek in het Chelsea Hospital lijkt gewenst.)[1]

In algemene zin is het boekje belangwekkend vanwege een uitstekend hoofdstuk 'The Evolution of Flags', niet in alle onderdelen onaanvechtbaar, maar duidelijk en in grote lijnen vanaf het vroegste begin het ontstaan van vlaggen en vaandels schilderend.

Dat het onder punt 2 genoemde boek anders van aard is blijkt alleen al uit het feit dat The Household Division en het Army Museum Ogilby Trust mede-uitgevers zijn, en prins Philip het een voorwoord meegaf, terwijl het werd opgedragen aan 'Her Most Gracious Majesty Elisabeth II, Queen of Great Britain and Northern Ireland, Colonel-in-Chief of the Seven Regiments of the Household Division'. Het kloeke werk (25x19 cm) is echt 'een boek voor de kast', fraai van druk en subtiel van illustratie, typgrafisch karakteristiek 'Engels'.

Het boek bevat nogal wat gegevens over de vaandels die ten tijde van koning-stadhouder Willem III werden ingevoerd of een verandering ondergingen.

Willem III immers lijfde in de periode 1688-1699 een eigen cavaleriebrigade, 'the 4th Troop', en een lijfwacht te voet, beide afkomstig uit de Nederlanden, bij de bestaande koninklijke lijfwacht 'the Household Troops', in. Vele gedetailleerde gegevens worden gegeven over de veranderingen die in de traditionele vaandelmodellen werden doorgevoerd onder andere het monogram of naamcijfer 'WMR' en de spreuk 'Je Maintiendray'.

Een hele pagina grote afbeelding illustreert het basismodel van het vaandel ('colours') van de 'Dutch 3rd Foot Guards' uit 1691, waarin overigens, behalve de W van het monogram, geen enkele associatie met Nederland is te vinden.)[2]

Interessant is het aan de thans nog gehanteerde vaandels van de 'Coldstream Guards' de compagnie badges te ontdekken die in 1696 door de koning-stadhouder werden verleend: de compagnieën 1 t/m 9 dragen respectievelijk een zittende leeuw, drie veren binnen een prinsenkroon (Wales), een panter, twee gekruiste zwaarden, Joris met de draak, een rode roos, een centaur, twee gekruiste scepters en een touwknoop.

Onder de vermeldingen van belangrijke krijgsgebeurtenissen op de vaandels ontmoet men nu nog bekende klanken, zoals 'Nijmegen' (Royal House Guards en 1st Dragoons), 'Nederrijn' (Welsh Guards), 'Egmont-op-Zee 1799' (Grenadier Guards), enz.

Met een en ander is het wel duidelijk welk een waardevol bezit dit boek vormt ook voor de Nederlandse militair-historicus.

Bij de hierboven afgedrukte bijdrage van Kl. Sierksma maakte ons lid H. Ringoir de volgende kanttekeningen:

[1]) Het 5e Regiment Infanterie werd het Zeeuwse legioen.
Het is bekend dat het beschreven vaandel in Chelsea hing.

)[2] De beschrijving van dit vaandel is ook te vinden in:
De Bas en Ten Raa, Het Staatsche Leger deel VII, 's-Gravenhage 1950.

ENIGE OPMERKINGEN BIJ HET ARTIKEL 'HET KAMP VAN ZEIST EN DE PYRAMIDE VAN AUSTERLITZ'

De heer Hopperus Buma, schrijver van bovengenoemd artikel, dat in het vorige nummer van 'Mars et Historia' (p. 45-52) verscheen, heeft enkele reacties gekregen van lezers, die hem erop attent maakten dat er in de tekst van het krantebericht enige onjuistheden voorkwamen.
Het is echter regel dat, wanneer men uit een bron citeert of deze in zijn geheel overneemt, de tekst ervan mèt alle eventuele onjuistheden wordt afgedrukt.
Daarom verscheen de inhoud van dit kranteartikel met fouten en al in 'Mars et Historia'.
Voor de goede orde geven we hieronder de correctie van de fouten in het krantebericht:

p. 45 zesde regel van onder 'groote Engelsche' moet zijn: 'groote Fransche'

p. 47 achttiende regel van boven 'artillerie part' moet zijn: 'artilleriepark'

p. 51 negende regel van boven 'Engelsch Bataafsch' moet zijn: 'Fransch Bataafsch'.

J. v. H.

EEN REACTIE OP EEN EERDER GEPLAATST ARTIKEL

Wij ontvingen van ons lid P. Hasenbos in Eindhoven een reactie op het artikel van J.F.J. Bonewit, Een geheimzinnige Hollandse eihandgranaat
(Mars et Historia XII (1978) 15-19).
Zijn opmerkingen geven wij hieronder weer:

Naar aanleiding van het artikel omtrent de Hollandse eihandgranaat van J.F.J. Bonewit wil ik gaarne het geheim uit de doeken doen.
Zelf heb ik een omvangrijke collectie Nederlandse militaria opgebouwd, waarin zich ook de eihandgranaat no. 3 bevindt.
Er bestaan, zoals u in het artikel kon lezen, verschillende uitvoeringen:
Scherpe eihandgranaat no. 3:
Gevernist in goudgele kleur, later dof olijfgroen. Komt overeen met de scherpe granaat no. 1, doch het granaatlichaam en de sluitschroef zijn van 0,3 mm dik blik. De springlading bestaat uit ± 120 gram los trotylgewicht: 215 gram. Het tot springen brengen gaat als no. 1.
Halfscherpe eihandgranaat no. 3:
Komt overeen met de scherpe eihandgranaat no. 3, doch de lading bevat zand en zaagsel. Om de mantel is een zwarte band geschilderd.
Oefen-eihandgranaat no. 3A:
Van hout gemaakt en rood geverfd. De vorm is gelijk aan de scherpe granaat no. 3 en is door lood verzwaard tot het juiste gewicht. De kop is voorzien van een aftrekinrichting met blikken afsluitdop.

Oefen-eihandgranaat no. 3B:
Komt overeen met granaat no. 3A, doch is niet voorzien van een aftrekinrichting en afsluitdop. Dient alleen maar om te oefenen in het werpen.

Bron: Handboek soldaat 1937.

DE VOORBEREIDINGEN TOT OPRICHTING VAN DE LUCHTVAARTAFDELING

(VI en SLOT)

Door J. van den Berg.

De tijd van 1886 - 1913, waarin het begrip rijpte dat in een moderne legerorganisatie de militaire luchtvaart niet mocht ontbreken.

Het rapport van de Militaire Luchtvaart Commissie van 1912.

Nadat de resultaten van de vliegdienst tijdens de legermanoeuvres van 1911 waren bestudeerd en enkele nog lopende studies waren afgerond, diende de commissie op 9 april 1912 haar definitieve rapport bij de minister in.
Het bracht, in vergelijking met het interim-rapport van 2 juni 1911, No. 102H, eigenlijk niet veel nieuws. In feite was het slechts een uitbreiding van dat rapport. Alleen stelde de commissie zich nu positiever op tegenover het militaire vliegtuig. Wilde men in 1911 nog geen vliegtuigen aanschaffen, thans adviseerde men tot aankoop ervan.
Het eindrapport 'en de daaraan aansluitende voorstellen tot oprichting eener luchtvaart-organisatie bij het leger' bestond uit 65 foliovellen normale druk, hetgeen neerkomt op een boekwerk van ruim 100 bladzijden. Het doet daarom bijna komisch aan, wanneer men daarin leest: 'De commissie heeft gemeend haar rapport zo beknopt mogelijk te moeten maken'.
Het verslag zelf, eigenlijk de aanbiedingsbrief, besloeg inderdaad slechts drie bladzijden.
Het geheel geeft blijk van een gedegen kennis van de historie der luchtscheepvaart in al haar verschijningsvormen. Over het vliegtuig, het wapen van de toekomst, wordt het minst geschreven. De commissie stelt zich in dat opzicht nogal voorzichtig op.
Zij oppert veel bezwaren tegen het vliegtuig en schort tenslotte haar oordeel op tot later.
Het geschrevene ademt de geest van: 'Schaf er maar een paar aan, dan zul je er zelf wel achter komen!' Vanzelfsprekend was dat iets meer diplomatiek gesteld en wel als volgt:
'Men zal dus moeten afwachten wat, voor Nederlandsche toestanden, met vliegtuigen voor militair gebruik kan worden verkregen en zulks kan men niet eerder beoordelen dan na ernstige beproeving'.
Dat zij toch wel kennis heeft genomen van de ervaringen met vliegtuigen tijdens de herfst-manoeuvres van 1911 en daaraan aandacht heeft willen besteden, blijkt uit de volgende aanhaling:
'Een vingerwijzing geven echter reeds de vluchten, gedaan bij de geïmproviseerde beproeving tijdens de laatste legermanoeuvres.

Daarbij is gebleken dat bij bijzonder gunstig weer (dat men voor ons land niet te vaak verwachtte!) door in overlandvluchten zo goed als ongeoefende vliegtuigbestuurders, met een passagier, vluchten van 90 - 120 km konden worden gemaakt volgens een vooraf bepaalde route'.
Dat de visie van de rapporteur van de vliegdienst tijdens de legermanoeuvres invloed heeft gehad op de commissie, blijkt uit de beperkte taak die ook zij aan het vliegtuig voorbehield 'Het lijdt dan ook geen twijfel of voor het Nederlandsche leger met zijn zeer zwakke cavalerie is het bezit van een goed geoefende luchtvaartafdeling een onafwijsbare behoefte. . . . .'
In meer dan één publicatie beoordeelde een schrijver het commissierapport als een gedegen studie en zwaaide hij de commissieleden lof toe voor hun degelijke arbeid.
En terecht, zij hebben voor die tijd uitstekend researchwerk verricht!
De mens van de luchtmacht van de jaren zeventig echter, die afstand heeft genomen en terugblikt, ontdekt dat de grote uitvoerigheid van het rapport wellicht tevens zijn grootste zwakte is geweest. Hoe krachtig het pleidooi voor een sterke luchtvaartorganisatie ook was, het werd als het ware ontzenuwd door de voorzichtige wijze waarop het gehele probleem werd benaderd. Door het feit dat men een advies uitstelde en - het zij voorzichtig neergeschreven - door de feitelijke eenzijdigheid van de ballonvaardersrapporteur heeft het rapport de buitenstaanders (i. c. de leden der volksvertegenwoordiging) niet kunnen overtuigen van de noodzaak van de voorgestelde uitsterst kostbare en uitgebreide luchtvaartafdeling!
Toch mag dit de leden der commissie, die hard en naar beste kunnen hebben gewerkt, niet worden aangerekend. De commissie was, zoals bekend, samengesteld uit een aantal veelal jonge officieren, van wie de meesten nog niets van luchtvaart wisten, toen zij er zitting in namen.
Zij hebben zich die kennis moeten vergaren uit schaarse binnen- en buitenlandse bronnen en via een aantal buitenlandse studiereizen van enkelen van hen, terwijl tijdens die excursies de aandacht in hoofdzaak gericht was op de ballonvaart en de waarneming door middel van luchtballons. Voorts blijkt uit alles dat de commissie sterk onder invloed heeft gestaan van haar secretaris, de ballon- en luchtschipcommandant kapitein Walaardt Sacré, een man die bezeten was van ballonvaart en in vele lezingen tot 1920 aan het vliegtuig een geringere plaats inruimde dan aan luchtballons en luchtschepen.
Het is jammer dat de commissie later niet werd uitgebreid met een officier-vliegenier!
Tenslotte ontbrak het de commissie aan leden met een brede visie, aan mensen die, toen het vliegtuig nog in het experimentele stadium verkeerde, reeds konden voorzien dat aan dit luchtvaartuig de toekomst was en dat het de luchtballons en luchtschepen niet alleen zou overvleugelen, maar ook terzijde zou schuiven. Het is begrijpelijk dat de commissie met haar in feite geringe kennis van zaken en bij zoveel onzekerheden ten aanzien van de toekomst zich niet heeft willen vastleggen op een positief en bindend advies.
Het bij de commissie aanwezige voorbehoud en haar eenzijdige gerichtheid blijkt onder meer uit drie dingen:

a. Ten eerste vallen de prijzende en uitgebreide pleidooien op, waarin de kabelvliegers, kabelballons en motorluchtschepen worden aanbevolen, zulks in tegenstelling tot de summiere bespreking der vliegtuigen;

b. Voorts blijkt het uit de bespreking van de klimatologische omstandigheden van Nederland, waarvan gezegd kan worden dat hier alleen de ballonvaarders en de luchtschip-commandant aan het woord zijn, en
c. Tenslotte leest men het in de voorgestelde organisatie, waarin de vliegtuigen slechts een bescheiden plaats werd ingeruimd en dan nog onder allerlei voorbehoud.

Teneinde een vergelijking mogelijk te maken in hoeverre de voorstellen der commissie werden overgenomen bij het realiseren van de militaire luchtvaartorganisatie volgt hier in beknopte vorm het totaal aan luchtvaartmaterieel dat de commissie in de toekomstige organisatie gewenst achtte:

- de reeds aanwezige doelballons der genie gaan naar de luchtvaartafdeling over;
- er dient één kabelvliegersysteem te worden aangeschaft;
- er zijn minstens één veld- en één vestingafdeling van kabelballons, benevens bolballons voor oefendoeleinden nodig;
- het motorluchtschip 'Duindigt' dient te worden aangehouden voor opleiding van commandanten met het oog op mogelijk latere uitbreiding en
- de aanschaffing van tweepersoons vliegtuigen is nodig.

Blijkbaar heeft de militaire luchtvaart van België model gestaan voor het voorgestelde, hoewel haar organisatie niet geheel werd gevolgd.
Hoe vaak ook het tegendeel is beweerd, men ontkomt bij het bestuderen van deze zaken niet aan de indruk dat het niet het rapport van de Militaire Luchtvaartcommissie is geweest dat de stoot heeft gegeven tot de oprichting van de luchtvaartafdeling.
Nee, het waren eerder de resultaten van de vliegdienst bij de legermanoeuvres van 1911 en de uitbuiting ervan door de chef van de Generale Staf. Het commissierapport is daardoor niet meer geweest dan studiemateriaal en een leidraad.
Een direct gevolg van het rapport was dat kapitein Walaardt Sacré op verzoek van de chef van de Generale Staf op 1 mei 1912 rechtstreeks onder diens bevelen werd geplaatst om voor deze autoriteit een organisatie voor een luchtvaartafdeling bij het leger uit te werken. Daartoe werd hij ontheven van zijn commando over de 3e Compagnie van het Bataljon Pioniers, die het ballonmaterieel van de genie in beheer had, maar bij bleef bij het Regiment Genietroepen te Utrecht. Het behoeft geen betoog dat bij bij het uitwerken van die organisatie bleef vasthouden aan het commissierapport dat hij in grote mate had mede helpen opstellen

Zoals in deze reeks artikelen werd beschreven, zijn er tussen 1886 en 1913 in ons land bij het leger enkele gebeurtenissen op luchtvaartgebied geweest, welke waard zijn gememoreerd te worden. Het waren wel geen schokkende gebeurtenissen, maar toch behoren zij thuis in een voorgeschiedenis der militaire luchtvaart.
In wezen waren het niet meer dan experimenten op luchtvaartgebied, welke niet de betekenis hadden van doelbewuste voorbereidingen van een militaire luchtvaartorganisatie.
Hun enige verdienste was dat zij de belangstelling voor luchtvaart in militaire kring hebben gewekt en gaande gehouden. Bovendien werden er enige militaire luchtvaarders door gevormd, die niet hebben opgehouden te ijveren voor de oprichting van een luchtvaartafdeling bij het leger, waarvan zij de pioniers werden.

Geraadpleegde bronnen

1. Orgaan van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, jaargangen 1882-1883, 1886-1887, 1893-1894.

2. Verslagen, Rapporten en Memoriën omtrent Militaire onderwerpen, deel 27 (1904) en 29 (1907).

3. D. van den Berg,
Geschiedenis van het bataillon Mineurs en Sappeurs, later Korps, thans Regiment Genietroepen (1852-1923).

4. R. W. C. G. A. Wittert van Hoogland,
Een halve eeuw militaire luchtvaart.

5. W. N. Bakker,
De Militaire Luchtscheepvaart. (1901).

6. Gedenkboek van de Nederlandsche Vereeniging voor Luchtvaart (1907-1912).

7. De Militaire Spectator, jaargangen 1900 en 1901.

8. John W. R. Taylor, Aircraft Aircraft (1967).

9. Courtlandt Canby,
Geschiedenis der luchtvaart (1963).

UIT HET DAGBOEK VAN LUITENANT DONCK (IX)

door C. A. Heshusius.

Gezagsverhoudingen

De onrust op de oostkust van Bangka in november 1899, veroorzaakt door een nog niet gegrepen bende Chinese terroristen, had toch nog wel de nodige voeten in de aarde.
Wij zagen in een vorig stuk dat er al diverse dagen vergeefs jacht was gemaakt en dat Donck nu met circa de helft van de troepensterkte 30 kilometer noordelijker, bij Soengei Liat, werd ingezet.
De resident, de hoogste gezagsdrager op het eiland Bangka, was inmiddels uit de hoofdplaats Muntok naar Pangkal Pinang overgekomen teneinde met de commandant, luitenant van Buuren, de toestand te bespreken en samen te bekijken wat voor maatregelen er nog meer genomen zouden moeten worden door het militaire detachement.

En men krijgt nu - Donck vermeldt het maar terloops - even een klein stukje te zien van de ambtelijke samenwerking - controverse zeiden kwade tongen wel eens - tussen het Binnenlands Bestuur (BB) en het KNIL op de Buitengewesten in Nederlands-Indië.

In beginsel, en ook vokomen terecht, bleef het bestuur altijd de baas en dit kon dus zeggen of er militaire actie gevoerd moest worden en zo ja, wanneer en met welk gewenst resultaat.

Indien eenmaal dit sein gegeven was, dan ageerde de militaire commandant op eigen verantwoordelijkheid. Maar het tijdstip van de start had het BB in de hand.
In ons geval kregen we te zien dat de controleur nog niet liet uitrukken.
We vermelden wat Donck er van zegt en we zijn het in ons hart gloeiend met hem eens.
'Ik ben met mijn patrouille ter beschikking van de controleur.
Was ik mijn eigen baas,dan had ik de vervolging terstond ingesteld.
De bende geen rust laten, moet het wachtwoord zijn'.

In de nacht die kwam legde Donck een hinderlaag maar dit was vergeefs. De volgende dag ging hij met zijn detachement door naar het plaatsje Soengei Liat en daar kwartierde hij zijn mensen in en logeerde zelf bij controleur Bouwmeester.
Op 1 december rukte het detachement uit en moest in de avond eerst in een bepaalde richting verplaatsen. Dit geschiedde weer met de eerder genoemde karretjes. Ergens, bij het passeren van een rivier, sloeg een van de karretjes om en werden de inzittenden nat, maar er gebeurden geen ongelukken en snel was iedereen weer op het droge.
'Bij mijn no. 14 moest een vrij diep water gepasseerd worden; een der karretjes rolde om, met de inzittenden kopje onder. Deze waren echter spoedig op het droge gebracht.
Het middernachtelijk uur had reeds geslagen toen wij op de mijn aankwamen.
Een karretje ontbrak; wij zonden een leeg karretje terug die de ontbrekende soldaten mede bracht. Het bleek dat het paard halsstarrig weigerde. De weg was slecht.
Bovendien stroomde op verschillende plaatsen het water over de weg.'.
Indien met deze regels zo leest, de tocht met de karretjes, dan vraagt men zich af of dat niet al te primitief is bij een achtervolging. Het antwoord moet ontkennend luiden.
In de tijd voor dat er vrachtauto's waren was deze methode van transport een 'versnelde verplaatsing'. Er was geen minder slecht alternatief; anders zou men alles te voet moeten doen. Door al die marsen, met bepakking 'op de man', zou de troep dan zeker vermoeid geraakt zijn. Tegenwoordig zou men die afstand proberen af te leggen in jeeps of op kleine vrachtauto's. Die waren er toen nog niet en dus ging men op stap met een karretje getrokken door een paar paarden.

Donck vindt de bende maar deze ontglipt hem toch nog

Op zaterdag 2 december kwam er contact met de bende, omdat Donck ontdekte dat er ergens een rookpluim was. Vermoedelijk hadden de bendeleden daar een vuurtje gemaakt om hun eten te koken.
'Daar zien de gidsen een rookkolom, maar reeds waren wij door de bende gesignaleerd, welke in het bos verdween. Wij erachter; daar ontdek ik een vers enkel spoor dat in het dichte hout loopt. De korporaal en de soldaten laat ik de controleur volgen, terwijl ik met de hoornblazer dat spoor volg in de vaste overtuiging het goede te hebben'.

Op aanwijzingen van de commandant ging er altijd een tweetal militairen als spits voorop, al dan niet vergezeld van gidsen. Deze laatste konden ook inheemse burgers zijn; het geheel noemde men soms ook 'gidsen' of 'voorspits'.
Het is ook opmerkelijk dat de controleur mee ging met de patrouille, niet als pottekijker maar als geïnteresseerd en sportief gezagsdrager.

De controleur vroeg of Donck wellicht bij hem kon komen lopen.
Later deed Donck dat, maar toen raakte hij zijn eigen spoor kwijt. Hij was zelf vergezeld van zijn hoornblazer vlak bij de bende:
'Op handen en voeten kruipen wij over de grond. Mijn arm bloedt en uniformknopen hinderen vreselijk'.
Ja, we zien hem al met zijn donkere helm op en die ongelukkige zwartige jas met die dikke metalen knopen. Dit was nog vóór de tijd dat men grijs-groene uniformen had.
Vervolgens voegde Donck zich met zijn hoornblazers weer bij de troep, waarbij ook de controleur was en hij haalde deze met de spoorzoekers in:
'Nu rende ik de troep achterna, haal deze in en volg de spoorzoekers. Reeds ben ik de heren en de troep een heel eind voorbij. De spoorzoekers krijgen de bende in de gaten maar gehinderd als ik wordt door mijn uniform om welks knopen de lianen zich hechten, kan ik de korte afstand waarop de spoorzoekers voor mij lopen niet inhalen. De bende had al alle wapens en kleren weggeworpen om zo snel mogelijk uit de voeten te komen. Tenslotte zeeg ik uitgeput neer. Ik geleek op een stoommachine welke maar steeds stoom uitblaast.
Toen de troep mij eindelijk had ingehaald kon ik weer praten. Wat een pech.
Ik zag er uit als een bandiet; gescheurde kleren, knopen er af, leertjes kapot en vol modder.
En toch geloof ik stellig met mijn hoornblazer het spoor van het bendehoofd gevolgd te hebben; die kerel heeft de andere bendeleden gebruikt om zijn terugtocht veilig te stellen.
Als uitgehonderde paarden kwamen wij op de mijn aan, waarbij wij ons het eten best lieten smaken'.
Op 5 december kreeg Donck bericht dat hij terug moest naar Pangkal Pinang.
Zijn aanwezigheid was daar gewenst en hij moest ter plaatse het commando aan een sergeant overgeven die daarvoor naar Soengei Liat kwam. Diezelfde dag nog rukte het detachement nog enige keren uit en men kwam zelfs 15 kilometer ten noorden van Soengei Liat tot in de buurt van Blinjoe - dat is bijna aan de noordkant van het eiland Bangka - en uiteindelijk werden daar twee man van de bende gevangengenomen. Verder was de bende door diverse patrouilleactiviteiten wel uit elkaar geslagen. Donck keerde nu terug na het commando aan de sergeant overgegeven te hebben. Aangekomen in de hoofdstad van het eiland hoorde Donck dat hij thans definitief op Bangka was geplaatst:
'Van de heer Von Kotsch vernam ik dat mijn overplaatsing bij de Garnizoenscompagnie van Bangka in de courant vermeld was. Ik had het wel vermoed maar toch viel het mij koud op mijn dak. Enfin, niets aan te doen'.
Het is wel merkwaardig dat hier een officier zijn plaatsing allereerst uit de krant moest vernemen. Dat gebeurde meer; de krant wist het vaak eerder dan de militaire gezagshebbenden ter plaatse. In feite behoorden militairen in die tijd zo tot de allerbelangrijkste mensen van het land, en daarom kwam het dat hun mutaties als 'hot news' in de courant kwamen. Op 9 december bleek dat nóg een paar bendeleden waren gearresteerd, doch dat de leider in de bossen was ontsnapt; dat was gebeurd op de dag dat Donck met zijn hoornblazer achter het bendehoofd had aangezeten.
De kwestie van de achtervolging van de Chinese bende gaat hier dus als een nachtkaars uit; we hebben wel even kunnen ruiken aan het inspannende maar toch geestdodende werk van de kleine patrouilles op de Buitengewesten. Waar men rekent met eenheden in een orde van grootte van een korporaal en tien man . . . . . .

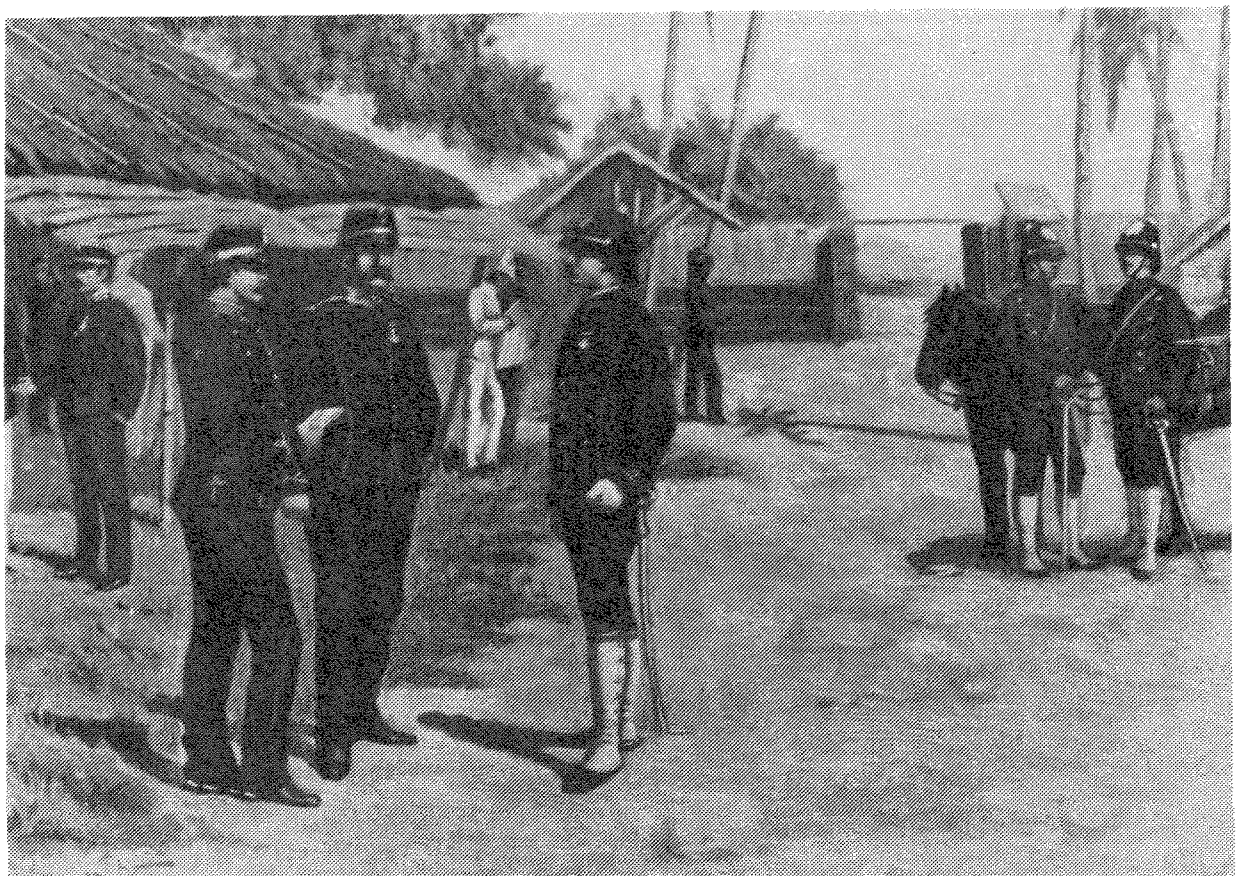

Deze foto, naar een schilderij van De Veer 1896, geeft een idee van het donkere uniform waarin in die tijd ook werd gepatrouilleerd in moeras en bos aan de kust van Bangka. Donck had het daarin uiteraard 'braaf warm'; hij geleek na de wilde achtervolging op 'een stoommachine'. We nemen onmiddellijk aan dat de uniformknopen hem vreselijk hinderden en dat zijn tenue geheel geruïneerd was. Let op de koperen 'zon' op de KNIL-helm. Bij acites tegen de inheemse vijand werd de zon er af gehaald. Het was zo'n goed mikpunt . . . . . .

Kerstmis en oudjaar 1899: eeuwwisseling op de buitenpost

In de laatste helft van december begon het gezelligheidsleven in de plaatselijke soos pas goed en Donck vertelt ons van een kaartspel en van potspelen op het biljart; bij beide gaat het om geld. Hij legt ons het systeem uit en komt dan met de volgende verzuchting en bekentenis: 'Gevaarlijk spel voor een arme tweede-luitenant. Tot dusver had ik mij steeds onttrokken aan het hombre-spel, alhoewel ik wist dat de andere families gaarne zagen dat ik mee deed. Na een gesprek met hen heb ik ingezien dat ik verkeerd deed het spel niet te willen leren en dus doe ik het voortaan mee; echter heb ik de eis gesteld dat men geen hoog tarief moest spelen zoals zo vaak in Indië gebeurt'.
Donck paste zich nu enigszins aan; hij waagde een gokje maar stelde - terecht - dat het dan ook niet hoog moest zijn. Een tweede-luitenant kreeg te weinig salaris ƒ 170,-- per maand. Over het salaris van de luitenant is een oud-indisch grapje, dat er op neer komt dat de luitenant niet elke dag thuis vlees kon eten en derhalve af en toe een surrogaat bij zijn maaltijd had in de vorm van gebakken aubergine. Deze vrucht, in de Oost tèrong geheten en uiterst goedkoop, werd middendoor gesneden en gebakken en leek dan verdacht veel op een biefstuk, vandaar de bijnaam van 'luitenantsbiefstuk'.

Nu naderde Kerstmis en van de dames in het garnizoentje kreeg Donck het verzoek de kerstboom op te tuigen en het kerstfeest in de soos te organiseren. Wij vinden dan op eerste kerstdag 1899 het volgende in zijn dagboek:
'Al vóór het ontbijt in de soos, teneinde de aldaar geplaatste tjemaraboom (een variant van een spar) als kerstboom te versieren. Na het ontbijt kwamen ook de beide dames helpen. Tegen twee uur naar huis om te rijsttafelen; daarna knapte ik 's middags verder de zaak alleen op want de dames moesten thuis zijn. Toen ik een paar uren later naarhuis ging om mij te verkleden was de boom gereed. 's Avonds zouden de presentjes en de zoetigheden komen. Al vóór zes uur was ik weer terug. Toen de rest in orde gemaakt en toen het donker werd ramen en deuren dicht. De kaarsen aangestoken en toen dit alles klaar was vroeg ik aan de soosvoorzitter of het goed was dat de wachtende schare thans binnen kon komen. Met een uitroep van 'Ah, wah, zeg' traden de kleinen begeleid door de groten nog maar schoorvoetend naar binnen. Eenmaal de schroom overwonnen, was de jeugd uitgelaten van vreugde. Er werd gezongen; een hoera enz., gedanst, voorgedragen en zo werd het twaalf uur toen het feest ten einde liep. Vermoeid als een hond ging ik naar kooi'.

Op tweede kerstdag kwam er iemand, vermoedelijk van Java, met blokken ijs. Dit was een bijzonderheid.
'De rijstaannemer, die eens per jaar op bezoek komt, had voor de verschillende families ijs mede gebracht; daar wij in de soos nog zouden nabomen, had ik, evenals enkele anderen dat ijs daarheen laten brengen, zodat wij zeker eens een koele dronk konden consumeren'.

Op Bangka was, zeker in die tijd, nog geen ijsfabriek en het ijs zal vermoedelijk in zaagsel verpakt onder in het schip uit Batavia gekomen zijn en snel gedistribueerd moeten zijn in de tropische hitte, wilde er nog wat overblijven. Men had dan die dag eens een koude drank in de soos of thuis, hetgeen een bijzonderheid was in het tijdperk vóór dat de electrische koelkasten waren uitgevonden.
Hoe koelde men zijn dranken dan zonder ijs?

Aangezien elke koeling relatief welkom was, hing men vaak een fles aan een touwtje in de wind en daaromheen een kletsnatte doek. Door het verdampen van het water werd de fles aanzienlijk koeler en zo had men op andere dagen een wat koelere dronk, want bier en limonade van 26 à 30° zijn natuurlijk niet lekker; elke koeling maakt de zaak dan aangenamer.

En zo werd het dan oudejaar 1899. Er waren eerst een paar eenvoudige feestelijkheden.
Donck was de laatste dagen van december drie avonden achtereen op bezoek geweest bij de onderwijzer van de inlandse school om het feest met de leerlingen mee te maken.
Hij was immers een van de notabelen van de plaats en zijn bezoek daar werd zeer gewaardeerd.
Op 31 december, de oudejaarsdag, een hele bijzondere overigens, voor Donck de eerste in Indië, maar ook de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw.
'Oudejaarsdag. 's Middags bracht een bediende van de kapitein-Chinees mij een geschenk bestaande uit vier flessen champagne, een kistje sigaren en voetzoekers.
Dit is 'adat' (aanvaarde gewoonte, traditie) op de plaats. Alhoewel ik het niet prettig vond, heb ik toch niet willen weigeren. Kort daarop bezoek van twee europese fuseliers, die op bedekte wijze een offertje kwamen vragen om de avond gezellig door te brengen in de cantine. Zulks is verboden. Maar 's avonds heb ik de jongens in de cantine opgezocht; heb de sigaren gegeven en getracteerd op een fles cognac'.

In de Europese cantine in die tijd, en dat gold tot aan de Tweede Wereldoorlog, was bier de sterkste drank die men er kon bestellen. Jenever en cognac was er niet bij, dat mocht alleen voor de onderofficieren. Daarom werd de geste van onze luitenant, om tegen het middernachtelijk uur naar de manschappen te gaan, door die paar Europese fuseliers, die het toch helemaal niet zo prettig hadden in dit land, erg gewaardeerd. De cognac zal er goed zijn ontvangen evenals het kistje sigaren.
'Ook de luitenant Chinees had de jongens bier en sigaren gezonden'.

We zien dus dat de Europese fuseliers het die avond niet slecht hebben gehad.
De inheemse fuseliers dronken geen bier of andere alcoholische dranken, het was dus uitsluitend iets voor de Europeanen.
'In de vooravond met Komans gewandeld, twee heren sloten zich aan en zo dronken wij ons bittertje bij Komans waar ik ook bleef eten. Tegen half elf in de avond gingen wij naar de familie de Groot, waar vele bezoekers waren. Hier hebben wij de avond gezellig doorgebracht. Met een glas champagne werd het nieuwe jaar beklonken. Half twee in de morgen namen wij afscheid. Komans en ik maakten ons nachtwandelingetje om tot rust te komen; bleven bij mij nog wat bomen tot vier uur in de morgen toen Komans naar huis ging en ik mijn dagboek te voorschijn haalde. Zo verwijlde ik in gedachten in Holland waar men dát moment aan de oliebollen zat'.

Op de drempel van de 20e eeuw

Er was een tijdsverschil; in het moederland was het zeven uur later pas nieuwjaar.
En op nieuwjaarsdag was Donck's verloofde in Holland jarig. Het was dus wel reden om in gedachten aldaar te vertoeven. De kennissen ter plaatse wisten dit en zo kreeg Donck op die dag behalve de traditionele nieuwjaarswensen ook felicitaties voor de verjaardag van zijn aanstaande.

En hij merkte in zijn dagboek op: 'Nog vier jaren'.
En natuurlijk moest daar dus op geklonken worden want iedereen ging die dag bij iedereen op bezoek.
'Op Nieuwjaarsdag gaan alle lui naar elkander toe; dit wil zeggen de Europeanen, Chinezen en Inlandse hoofden. Het eerste bezoek geldt de heer Von Kotsch; daarna trekt men naar de postcommandant. Tevoren was ik bij de familie Van Buuren geweest, daar ik toch ook dienst in de kazerne had; van de familie Van Buuren kreeg ik ook de gelukwensen in ontvangst te nemen voor mijn jarige verloofde. Daar keken de bezoekers gek van op. Natuurlijk moest daar extra op gedronken worden. In verband met mijn dienst zouden de heren het laatst bij mij komen. Trouwens met het oog op de weinige aantal stoelen zou het toch een staande receptie zijn! Spoedig wist een ieder dat de verloofde van luitenant Donck jarig was.
En zo had deze vele wensen in ontvangst te nemen. Op verzoek van mevrouw Van Buuren nam ik de gehele bende weer mee naar haar huis om daar de bowl op te maken.
Met de muziek voorop trokken wij de benteng (het fort) in, om daarna naar de familie de Croot te gaan, waar ik bleef eten. Om drie uur thuiskomende ging ik eens lekker in de luie stoel liggen. Geen half uur later bracht een extra post een brief en een foto van mijn jarige verloofde. Kon het mooier? 's Avonds bezoek gebracht bij de familie Von Kotsch om daarna de avond bij hen door te brengen welk feest tot half twee in de nacht duurde'. En zo was oud en nieuw in Pangkal Pinang dan niet ongemerkt voorbij gegaan.

Allerlei kleine gebeurtenissen die we niet zouden mogen missen . . . . . .
In begin januari kreeg Donck een pakje met tabak en sigaren uit Holland.
Het was overigens een merkwaardige zaak dat men, hoewel Indië toch tabak leverde, de klaargemaakte industrieproducten uit Holland kreeg. In Indië was toen nauwelijks enige industrie; een verschijnsel dat zich in de meeste koloniën voordeed.
'Fijn smaakt dat. Je kunt hier op Bangka alleen sigaren van Justus van Maurik krijgen. Die was er achter, toen hij een tocht door Indië maakte; overal zorgde hij een monopolie bij de tokohouders te krijgen'.
De Amsterdamse sigarenfabrikant van Maurik, geboren in 1846, was behalve een goed zakenman ook een bijzonder populair schrijven van humoristische en sentimentele toneelstukken, novellen en schetsen die het volksleven beschreven. Met zijn in 1897 uitgegeven bestseller 'Indrukken van een Totok', ruim 500 bladzijden met vele illustraties, maakte hij, na zijn korte reis naar de Oost ook daar furore onder onze landgenoten.
De door hem gemaakte reis was ook in commercieel opzicht zeer succesvol omdat deze tocht tot gevolg had dat hij zich een uitzonderingspositie in de sigarenhandel wist te verwerven.')
'Ingevolge de voorschriften wordt in een garnizoen bij aankomst van het Hoofd der Residentie een eerbewijs gebracht van elf kanonschoten welke om de minuut worden gelost.
Een post was langs de weg uitgezet zodat bij zijn aankomst boven ten huize van de familie von Kotsch ook terstond het eerste schot gelost kon worden.
Wij hebben twee van die vuurmondjes welke dus om beurten worden afgevuurd.
's Avonds natuurlijk naar de receptie'.
En de volgende dag: 'Vanacht half twee heeft bij ons de aarde geschud en gebeeft; heb er echter niets van gemerkt; had een te gezonde slaap. Aardbeving komt hier anders weinig voor.

') Op 5 januari kwam de resident van Bangka op bezoek:

Op deze dag vertrok een van de mijnmachinisten en Donck kreeg van de eigenaar van diens huis gedaan dat hij dat mocht huren. Het lag niet ver van hem vandaan.
Dit was wel een verbetering en Donck had al enkele meubels in Batavia besteld.
Binnenkort zou hij nu uit de kampong naar een echt Europese woning kunnen verhuizen.
Een paar dagen later vernam hij de volgende typische mededeling:
'Vandaag hoorde ik de reden waarom op Bangka de kampongs aan de wegen liggen.
Ongeveer 25 jaar geleden brak op Bangka een opstand uit onder leiders van het beruchte bendehoofd Amoi. Sedertdien werden de bewoners verplicht in kampongs gelegen aan de wegen te wonen'.
Een typisch koloniale opdracht uit de jaren die nu meer dan een eeuw achter ons liggen.
Wanneer de dorpjes aan de weg lagen, kon het Binnenlands Bestuur en de militaire detachementen handiger en gemakkelijker de orde en rust handhaven.
Je moest maar op de idee komen . . . . . .
Toen braken de Islamitische vastenmaand en nieuwjaar aan, in het Maleis respectievelijk 'poeasa' en 'lebaran' geheten.
'Wij leven thans in de poeasamaand dat is de maand vóór het nieuwe inlandse jaar.
Het zijn de vasten. De inlanders mogen dan van zonsopgang tot zonsondergang niet eten.
Als dan 's avonds de dienst in de tempel is afgelopen begint het leven voor hen'.
Ja, een zware tijd voor oprechte moslims. Men mocht niet alleen niet eten maar ook niet drinken vóór zonsondergang; dit was in de tropen een zware opgave.
De nachten in de vastentijd daarentegen zijn onrustig: maaltijden maar ook gezang, gebed met op de achtergrond het gebonk op de trommels in de moskee of mesdjid.
Op 17 januari een heel kleine huiselijke gebeurtenis die toch wel vermeld mag worden.
Donck las geregeld in een groot ingebonden boek als hij 's middags lag uit te rusten na de vermoeiende oefeningen. Nu kwam er de laatste dagen een merkwaardige lucht uit dat boek en hij schreef deze het eerst toe aan vochtigheid. Die middag echter zag hij het boek op tafel liggen en bemerkte hij dat er een paar mieren heen liepen die zich in het boek werkten en daarna kwam er zelfs een hele colonnen van deze insecten die ook allen naar het boek gingen.
'Mijn verbazing steeg ten top toen die colonne de rug van mijn boek in kroop.
Daar moest ik het mijne van hebben; wat zag ik?
Een platgedrukte wandhagedis, een tjitjak, die enige dagen geleden bij het dichtslaan van het boek de dood had gevonden. Mieren, zindelijk als zij zijn, wilden nu op het lijkje beslag leggen'.
Tegen eind januari zou het Chinees nieuwjaar zijn en aangezien dan in de mijnen veel geld werd uitbetaald, vreesde men onregelmatigheden:
'men legde op verschillende plaatsen een detachement van twaalf soldaten'.

En in begin februari was het het inlands nieuwjaar. Men kreeg nu de feesten voor de inheemse militairen die grotendeels moslim waren. Er mocht toen ook weer gedobbeld worden.
Donck maakte speciaal in deze periode diverse inspecties in het kampement en daarbij kwam hij ook bij de kraamkamer, een typisch vertrek in een kampement van het KNIL, waar, zoals wij weten, ook de inheemse vrouwen waren gehuisvest:

'Tegen de tijd dat een soldatenvrouw een bevalling tegemoet ziet, gaat zij van de soldatenkamer af naar de kraamkamer. Thans lagen daar drie vrouwen en bij ieder bed brandde een lampje. Volgens adat moet gedurende de eerste maand der bevalling een lichtje dag en nacht branden. Er wordt ook wel eens misbruik gemaakt van het recht naar de kraamkamer te trekken. De toekomstige vader komt op het rapport bij de commandant met de mededeling dat over drie weken een baby verwacht wordt, later blijkt dan wel dat de baby eerst veel later verwacht kan worden. En als dan het toezicht soms te wensen over laat, gebruikt men die kamer om er 's nachts in het geheim te dobbelen'.
Bij het lezen van al die intriges van bijna 80 jaar geleden in dat typische koloniale militaire leven, kunnen wij eigenlijk niet nalaten wat vertederd te glimlachen. Het was wel een zeer aparte tijd.

(wordt vervolgd).

LITERATUURLIJST nr. 13

1. ARMENTARIA
Uitgave van de stichting 'Vrienden van het Legermuseum'; afl. 12 - 1977;
's Gravenhage, Inrichting Uitgeven Boekwerken; 77 blz., geïll.

2. ALBARDA, J. en F. KROESEN Nederlands geschut sinds 1677;
Bussum, Van Holkema & Warendorf, 1978; 80 blz., geïll. (serie Militair Memoriaal 4).

3. GROEN, K. en W.C. van MAANEN Putten op de Veluwe. Het spoor terug naar de tragedie van 1944;
Zutphen, Walburg Pers, 1977; 71 blz., 8 blz. foto's.

4. GROOT, N.A. de Als sterren van de hemel;
Bussum, b.v. Unieboek, 1977; 237 blz., geïll. (De oorlog in het Rijk van Nijmegen 1944).

5. KEIJZER, N. The military duty to obey;
Amsterdam, V.U. pers., 1977; 475 blz. Proefschrift V.U. Amsterdam.

6. KRIEKEN, P.J. Deserteurs, dienstweigeraars en asielrecht;
Assen, van Gorcum, (1977); 355 blz., (Polemologische studiën, nr. 17).

7. NEUBECKER, O. Heraldiek - Bronnen, symbolen en betekenis;
Amsterdam, Elsevier b.v. Agon, 1977; 288 blz., geïll.

8. POPTA, E.W. van en C.M. SCHULTEN Nederlandse Militaire Voertuigen ;
Bussum, van Holkema & Warendorf, 1978; 80 blz., geïll. (Serie Militair Memoriaal 3).

9. SCHWARZ, H. Gefechtsformen der Infanterie in Europa durch 800 Jahre;
München, Schwarz, 1977.

10. ZWAAN, J. De mobilisatie; Buyten & Schipperheijn; Repro Holland; 1977; 160 blz., geïll.

11. ZWITZER, H.L. De solliciteur-militair in het leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden: art. in 'KOMMA', uitg. van de Vereniging van officieren van de Militaire Administratie, nr. 3, maart 1978, blz. 27-36.

CORRESPONDENTEN:

(3) 'UNIFORMKUNDE'
o.l.v. Dr. F.G. de Wilde, Jan Steenlaan 62, Naarden.

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN'
o.l.v. H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, Venray.

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN'
o.l.v. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, Bussum en
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 's-Gravenhage.

(6) 'WAPENS EN MUNITIE'
o.l.v. J. Lenselink, Oxfordlaan 49, Leiden.

(6A 'GESCHUT TOT 1850' o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, Breda.

(7) 'MILITAIRE MUZIEK'
o.l.v. Mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 's-Gravenhage.

(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN (OVERZEE)
o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, Breda.

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS'
o.l.v. M.K. Zaagman, Ds. van den Boschlaan 225, Rijswijk (Z.-H.).

(10) 'NAPOLEONTICA'
o.l.v. Prof. Dr. H.P.L. Harms Vogts, Utrechtseweg 102, Heelsum.

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG'
o.l.v. J.H.M. Berlemon, Porceleinvlinder 5, Leiden.

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN'
o.l.v. A.J. Weekenstroo, Heerenstraat 9-11, Buren.

(13) 'VAANDELS, STANDAARDEN, FANIONS, VLAGGEN'
o.l.v. Stichting voor Banistiek en Heraldiek, 'Huize Midgaard', Aan de Brink, Muiderberg.

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'
o.l.v. Drs. J.C. van Dijk, Grifthorst 16, Leusden - C.

(15) 'KONINKLIJKE MARINE'
o.l.v. L.L. von Münching, Middelweg 85, Wassenaar.

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE'
o.l.v. Ir. Ch.C. van der Vlis, Anna van Burenlaan 50, Haarlem.

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' o.l.v. F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, Ermelo.

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS'
o.l.v. M.C. van der Hoog, Beukenlaan 3, Nijkerk, J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, Heemstede.

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT'
o.l.v. J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en P.C. Boer, Waterklaver 2, Gouda.

(20) 'KNIL'
o.l.v. W.R. van der Weide, Velperweg 147, Arnhem.

INTERESSEGEBIEDEN, WAAR (NOG) GEEN CORRESPONDENTEN VOOR ZIJN:

(1) 'Krijgsgeschiedenis, Korpsgeschiedenis KL'
(2) 'Tradities en ceremonieel'
(21) 'Militaire bibliografie, tijdschriften'

*** De tussen haakjes geplaatste nummers zijn indicaties t.b.v. de ledenlijst.